

81.2 Пол-923

1163

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА”

О.М. ЛИСЕНКО

**ПРАКТИЧНИЙ КУРС ГРАМАТИКИ
СУЧАСНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ**

Навчально-методичний посібник

м. Івано-Франківськ

2013

1
Навчально-методичний посібник “Практичний курс граматики сучасної польської мови”

Лисенко О.М. Навчально-методичний посібник “Практичний курс граматики сучасної польської мови”. – , 2013. – 122 с.

ІНВ. ПЛНУС

794083

Автор-укладач:

Лисенко Олександра Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов і країнознавства Інституту туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Рецензенти: к.ф.н., викладач кафедри слов'янських мов Мицан Д.М.

к.п.н., доцент кафедри іноземних мов національного університету імені Василя Стефаника і країнознавства Савчук Н.І.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

ІНВ. №

79 40 83

Друкується за рішенням Вченої ради Інституту туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Протокол №3 від 6.12.2012 року

Видавець і виготівник – друкарня “Фоліант”

ПП (Віконська О.В.)

76000, м. Івано-Франківськ

вул. Старозамкова, 2

www.foliant.if.ua

e-mail: foliant.drukarnja@gmail.com

тел.-факс: +38 (0342) 50-21-65

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ІФ №24

79 40 83

срр

ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ПРЖАРНИК

ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ПРЖАРНИК

Spis treści:

1. Części mowy. Podział wyrazów na części mowy.....	5
2. Fleksja.....	8
2.1. Wiadomości ogólne.....	8
2.2. Temat i końcówka.....	8
3. Czasownik.....	11
3.1. Odmiana czasowników.....	16
3.2. Osobliwości w odmianie czasowników.....	16
3.3. Дієслово.....	17
4. Rzeczownik.....	36
4.1. Odmiana rzeczowników.....	37
4.2. Osobliwości w odmianie czasowników.....	38
4.3. Іменник.....	42
5. Przymiotnik.....	73
5.1. Odmiana przymiotników.....	76
5.2. Прикметник.....	78
6. Liczebnik.....	83
6.1. Odmiana liczebników.....	85
6.2. Числівник.....	87
7. Zaimek.....	90
7.1. Odmiana zaimków.....	91
7.2. Займенник.....	93
8. Przysłówek.....	98
8.1. Прислівник.....	99
9. Przyimek.....	100
9.1. Прийменник.....	101
10. Spójnik.....	104
10.1. Сполучник.....	105
11. Partykuła.....	106
11.1. Частка.....	106

12. Wykrzyknik.....	108
13. Wykorzystana literatura.....	109

1. CZĘŚCI MOWY

PODZIAŁ WYRAZÓW NA CZĘŚCI MOWY

W każdej rzeczy możemy wskazać jeszcze mniejsze rzeczy, które nazywa się częściami. Na przykład nasz organizm składa się z organów, czyli części ciała: mózgu, serca, płuc, wątroby, jelit itd. Tak samo nasza mowa. I ona ma swoje części: rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki, spójniki itd.

W języku polskim mamy 10 części mowy: 5 odmiennych i 5 nieodmiennych.

Wbij to sobie do głowy: jest dziesięć części mowy.

Zapamiętać ilość części mowy to żadne męki:

Odmiennych jest tyle, ile palców u prawej,

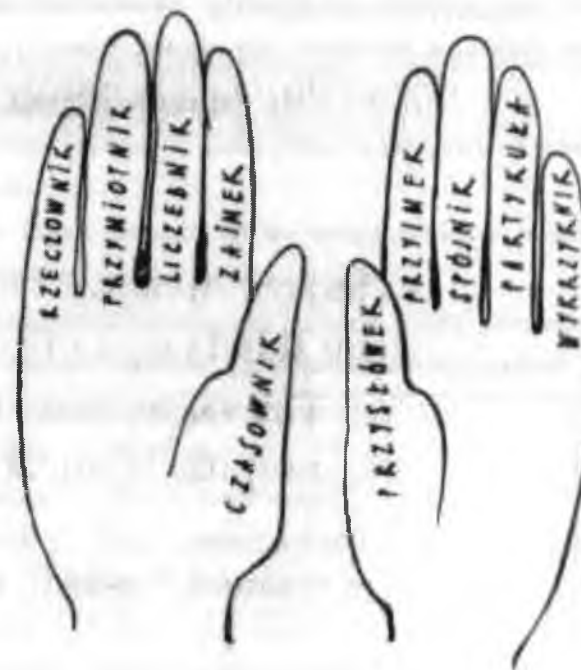
zaś nieodmiennych - ile palców u lewej ręki.

Odmienna część mowy to taka, która może zmieniać swe końcówki, czyli przez coś się odmienia, np. przez liczby, przypadki, osoby, czasy.

Nieodmienna część mowy to taka, która nie zmienia swego zakończenia, czyli przez nic się nie odmienia.

Części mowy

odmienne	nieodmienne
rzeczownik	przysłówek
przymiotnik	przyimek
liczebnik	spójnik
zaimek	partykuła
czasownik	wykrzyknik

Uwaga: Czasownik, mimo że jest bardzo ważną odmienną częścią mowy, został wymieniony na końcu jedynie ze względu na to, że się nie odmienia przez przypadki, ale przez osoby, czasy, strony, tryby i niekiedy rodzaje (w przeciwieństwie do czterech pozostałych).

A oto sposób zapamiętania (dzięki pierwszym sylabom) odmiennych części mowy:

Rzeczy przymusowe licz za czasowe.

Każdy chłop morowy pamięta odmienne części mowy.

Są to: rzeczownik, przymiotnik oraz liczebnik,

a ponadto zaimek i czasownik w każdym zdaniu potrzebny.

Rzeczowniki, przymiotniki, liczebniki, zaimki, czasowniki oraz przysłówki są **wyrazami samodzielnymi**, tzn. coś znaczą nawet bez kontekstu (bez innych wyrazów)

i same mogą stanowić jakąś część zdania.

Przyimki, spójniki oraz partykuły są **wyrazami niesamodzielnymi**, tzn. nabierającymi znaczenia dopiero w kontekście (gdy występują wraz z innymi wyrazami).

2. FLEKSJA

2.1. WIADOMOŚCI OGÓLNE

Fleksja jest to nauka o odmianie wyrazów. Odmiana wyrazów nazywa się deklinacją lub koniugacją.

Problemami fleksyjnymi zajmowaliśmy się już częściowo w poprzednim rozdziale.

Nazwa fleksja pochodzi od łacińskiego *flexio*, co oznacza dosłownie 'zginanie, zmienianie' (tu: zmiana końcówek wyrazów).

Deklinacja jest to odmiana przez przypadki i liczby. Obejmuje ona cztery części mowy zwane *imionami*: rzeczownik, przymiotnik, liczebnik, zaimek.

Przypadki języka polskiego i ich pytania:

Mianownik	(M.)	- kto? co?
Dopełniacz	(D.)	- kogo? czego?
Celownik	(C.)	- komu? czemu?
Biernik	(B.)	- kogo? co?
Narzędnik	(N.)	- kim? czym?
Miejscownik	(Ms.)	- o kim? o czym?
Wołacz	(W.)	(brak pytań)

Jak zapamiętać kolejność tych przypadków? Można zapamiętać, na przykład, pierwsze litery tej oto rymowanki:

Małeńki Domek Czerwonych Biedronek Nadepnął Małżonek Wilczycy.

Koniugacja jest to odmiana przez osoby, liczby, czasy, tryby, strony i niekiedy rodzaje.

Koniugacja dotyczy **tylko** czasownika.

2.2. TEMAT I KOŃCÓWKA

Tematem (tematem wyrazu) nazywamy tę część odmiennego wyrazu, która pozostaje po oddzieleniu końcówek. Jest on główną częścią wyrazu zawierającą jego znaczenie.

Natomiast **końcówka** to wymieniająca się przy odmianie część wyrazu. Przykład: *szkol*

(T) + a (K), uczeń (T) + 0 (K)

T — temat

K — końcówka

0 — tu: brak końcówki

Każda mądra główka pamięta ten schemat: przy odmianie zmienia się końcówka, ale nie temat.

Temat może występować w wersji podstawowej (D. *Ip*) i wtedy nazywa się **tematem podstawowym** bądź też w innej wersji i wtedy nazywa się **tematem** obocznym.

Przykład tematu podstawowego: /D./ *szkol-[y]*, *las-[u]* Przykłady tematów obocznych: np. /Ms./ *szkol-[e]*, *lesi-[e]*

Temat, proszę waszmości, może mieć oboczności.

Oboczności tematowe, czyli wymiana głosek w temacie, w języku polskim mogą być następujące:

- 1) **spółgłoskowe** (wymiana spółgłoski na inną, zazwyczaj twardej na miękką),
- 2) **samogłoskowe**
 - a) **jakościowe** (wymiana samogłoski na inną samogłoskę),
 - b) **ilościowe** (zanik samogłoski w temacie obocznym).

Oboczności tematowe i ich przykłady

1) oboczności spółgłoskowe

b : b' bab-a : babi-e
c : cz chłopiec : chłopcz-e!
c : ć świec-ę : świec-isz
ch : sz much-a : tnusz-e
ch : ś mnich : mniś-i
d : dź brod-a : brodzi-e
dz : ź ksiądz : księż-a
f : f szaf-a : w szafi-e

g : g' nog-a : nog'-i
g : dz nog-a : nodz-e
g : i Bóg : Boż-e!
k : c Polak : Polac-y
k : cz pąk : pączek!
k : k' urok : urokf-i
k' : c wielk-i : wielc-y
ł : l koł-o : w kol-e
ł : l' mał-y : mał-i
m : m' dym : w dymi-e
n : ń pan : pani-e!
p : p' chłop : chlōpi-e!
r : rz wiar-a : o wierz-e
s : ś nos : w nosi-e
sz : ś prosz-ę : proś-isz
t : ć brat : braci-a
w : w' staw : w stawi-e
z : ź wóz : na wozi-e i
ż : ż groż-ę : groż-isz

oboczności samogłoskowe jakościowe

a : e las : w lesi-e
ą : ę dąb : dęb-y, ręk-a : rąk
o : e anioł : aniel-e,
ó : e kościół : kościel-e, przyjaciel-e: przyjaciół
ó : o stół : stoł-y

oboczności samogłoskowe ilościowe

e : 0 sen : sn-u, pies : ps-a, okn-o : okien
a : 0 dr-ę : dar-l, tar-lam : trz-eć.

3. CZASOWNIK

Czasownik jest to odmienna część mowy, która oznacza czynności, stany lub zjawiska.

Wiedzą o tym owieczki, wiedzą też barany, że czasownik oznacza czynności, zjawiska lub stany.

Nazwa **czasownik** pochodzi od słowa *czas*. Czasowniki w swej osobowej formie wskazują, kiedy odbywa się czynność, a więc — w przeciwieństwie do pozostałych części mowy — są powiązane z czasem.

Czasowniki odpowiadają na pytania:

- 1) o czynności: *co robi?* (*co robił?*, *co zrobił?*, *co będzie robił?*, *co robi* itd.);
- 2) o stany: *co się z kimś /albo: z czymś/ dzieje?* (*co się z kimś działo?*, *co się z kimś będzie działo?* itd.);
- 3) o zjawiska: *co się dzieje?* (*co się działo?*, *co się będzie działo?*).

Co on robi? Do ślubu się sposobi. Co się z nią dzieje? Na rękach mu mdleje. A co na dworze się dzieje? Wiatr wieje.

Czasownik odmienia się przez: 1) liczby, 2) osoby, 3) czasy, 4) tryby, 4) strony oraz niekiedy 6) rodzaje.

Jeżeli nie chcesz, by cię nazwano bałwanem skończonym, to zapamiętaj, że czasownik odmienia się przez tych sześć: liczby, osoby, czasy, rodzaje, tryby oraz strony.

Liczby

Czasownik — podobnie jak wszystkie odmienne części mowy — ma dwie liczby:

— **pojedynczą (lp)**, np. *czytam, czytasz, czyta*,

— **mnogą (lm)**, np. *czytamy, czytacie, czytają*.

Każdy to wie, że w gramatyce liczby są dwie.

Liczby są dwie: pojedyncza i mnoga; kto tego nie wie, ten doprawdy jest noga.

Osoby

Z wszystkich części mowy tylko czasownik odmienia się przez osoby

— trzy w l. pojedynczej i trzy w l. mnogiej:

l. poj.

1. os. (ja) np. *czytam*

2. os. (ty) np. *czytasz*

3. os. (on, ona, ono) np. *czyta*

l.mn.

1. os. (my) np. *czytamy*

2. os. (wy) np. *czytacie*

3. os. (oni, one) np. *czytają*

Wiedzą o tym pracusię, wiedzą też nieroby, że czasownik odmienia się przez trzy osoby.

W języku polskim na osobę wskazuje końcówka czasownika, co oznacza, że użycie zaimka osobowego z reguły nie jest konieczne. Tak więc mówimy i piszemy: *czytam, czytasz* (zamiast: *ja czytam, ty czytasz*).

Czasy

W odmianie czasownika występują trzy czasy:

— **cz. przeszły** np. *czytałem, przeczytałem*,

— **cz. teraźniejszy** np. *czytam*,

— **cz. przyszły**

a) **czas przyszły prosty**, np. *przeczytam*,

b) **czas przyszły złożony**, np. *będę czytał*.

Wie o tym prawie każdy, wiesz przeto i ty: w angielskim czasów jest 12, w polskim -

tylko 3.

Końcówki czasu przeszłego *-(e)m, -(e)ś, -(i)śmy* są ruchome, tzn. można je pisać z czasownikiem lub z innymi wyrazami, np. *Co widziałem, to widziałem* albo *Com widział, tom widział; Komu to oddałeś? albo Komuś to oddał?; W kinie byliśmy* albo *W kinieśmy byli*.

Rodzaje

Czasownik w czasie przeszłym lub przyszłym (a także w trybie przypuszczającym) odmienia się przez 3 rodzaje w liczbie pojedynczej i 2 — w liczbie mnogiej, a mianowicie:

1. poj.

r. męski	np. (on) czytał, będzie czytał
r. żeński	np. (ona) czytała, będzie czytała
r. nijaki	np. (ono) czytało, będzie czytało

1. mn.

r. męskoosobowy	np. (oni) czytali, będą czytali
r. niemeskoosobowy	np. (one) czytały, będą czytały

Dotyczy to również pozostałych osób, np. *(ja) czytałem — czytałam, (ty) czytałeś — czytałaś*.

Wiedzą o tym pracowite mrówki,

wiedzą też niebieskie ptaki:

w liczbie pojedynczej są 3 rodzaje

- męski, żeński, nijaki, zaś w mnogiej tylko dwa

- męskoosobowy i niemeskoosobowy. Zapamiętaj to sobie, jeśli nie od parady masz głowę.

Rodzaj męskoosobowy odnosi się do zbioru, w skład którego wchodzi m.in. osoby rodzaju męskiego (mężczyźni, chłopcy, bogowie itp.), natomiast **rodzaj niemeskoosobowy** — do zbioru, w którym nie ma tych osób, np.

r. m.-os. *panowie jechali* r. nm.-os. *panie jechały,*

ludzie mówili

fakty mówiły.

Tryby

Tryb wskazuje na stosunek osoby mówiącej do treści zdania. Rozróżniamy trzy tryby:

- 1) tryb orzekający,
- 2) tryb przypuszczający (zwany też warunkowym),
- 3) tryb rozkazujący.

Wiedzą o tym szprotki, wiedzą też wieloryby, że orzekający, przypuszczający i rozkazujący to trzy czasownika tryby.

Za pomocą trybu orzekającego osoba mówiąca zawiadamia o czymś, informuje, np. *(Ojciec) pracuje. — Byłem (w teatrze).*

Tryb przypuszczający wyraża przypuszczenie lub warunkowość (*pod jakim warunkiem?*) treści zdania, np. *(Ojciec) pracowałby (lepiej niż oni). — Byłbym (teraz w teatrze).*

Tryb ten tworzymy za pomocą partykuły *by* z odpowiednią końcówką osobową, np.

<i>czytałbym</i>	<i>czytalibyśmy</i>
<i>czytałbyś</i>	<i>czytalibyście</i>
<i>czytałby</i>	<i>czytaliby</i>

Partykuła *by* wraz z końcówką osobową jest ruchoma:

Nie powiedziałbym tego albo *Tego bym nie powiedział.*

On zrobiłby to dzisiaj albo *On by zrobił to dzisiaj.*

Czasownik w trybie przypuszczającym odmienia się przez liczby, osoby i rodzaje. Nie odmienia się natomiast przez czasy.

Tryb rozkazujący wyraża rozkaz, polecenie, życzenie, prośbę lub przyzwolenie, np. *Stój, słuchajcie, pomóżmy.*

Tryb rozkazujący dla poszczególnych osób:

1. poj.

1. os. *niech ja czytam*

2. os. *czytaj!*

3. os. *niech on (ona, ono) czyta!*

1. mn.

1. os. *czytajmy!*
2. os. *czytajcie!*
3. os. *niech oni (one) czytają!*

Strony

Strona czasownika wskazuje na to, czy podmiot

- 1) jest wykonawcą danej czynności — **strona czynna** (*On myje*);
- 2) jest odbiorcą skutków danej czynności — **strona bierna** (*On jest myty*);
- 3) jest wykonawcą i odbiorcą jednocześnie — **strona zwrotna** (*On myje się*).

Ze względu na aspekt (postać)

- 1) **niedokonane** (ndk) — nie wskazują, czy dana czynność już się zakończyła lub zakończy, np. *pisze, pisał* (ale nie mówię, że napisał), *będzie pisał* (ale nie mówię, że on napisze);
 - 2) **dokonane** (dk) — wskazują, że dana czynność już się zakończyła lub zakończy w przyszłości, np. *napisał, napisze*.
- Czasowniki dokonane tworzymy
- a) od niedokonanych przez dodanie przedrostka (*pisać: napisać, robić: zrobić, jechać: pojechać*),
 - b) od niedokonanych przez dodanie przyrostka (*krzyżeć: krzyknąć, jęczeć: jęknąć*),
 - c) innych leksykalnie rdzeni (*brać: wziąć*).

Mój kochany, gdzie czasownik dokonany, tam - bez najmniejszych wątpliwości - czynność już się zakończyła lub zakończy się w przyszłości.

III. Ze względu na wielokrotność

- 1) **jednokrotne** — oznaczają czynności, stany i zjawiska, które odbyły lub odbędą się tylko jeden raz, np. *być, dać, grać, chodzić*;
- 2) **wielokrotne** — oznaczają czynności, stany lub zjawiska powtarzające się wielokrotnie, np. *bywać, dawać, grywać, chadzać*.

Niesobowe formy czasownika

Oprócz osobowych form czasownik ma też formy niesobowe, tzn. takie, w których nie

sposób wskazać osobę (ja, ty, on, ona) wykonującą daną czynność.

Do nieosobowych form czasownika należą:

- 1) **bezokolicznik**, czyli podstawowa forma czasownika kończąca się na *-ć (-ać, -eć, -ować, -ić, -ść* itd) lub rzadziej na *-c* (*czytać, umieć, kupować, zrobić, biec, tłuc, wieść, wieść*);

3.1. ODMIANA CZASOWNIKÓW

Polski czasownik cechuje niezwykle bogactwo form w porównaniu z innymi częściami mowy. Każdy czasownik ma ich... zazwyczaj kilkadziesiąt (np. *dać, daję, dajesz, daje, dajemy, dajecie, dają, dałem, dałam, dałeś, dałaś, dał, dała, dało, dam, dasz, da, damy, dacie, dadzą, daj, niech da, dajmy, dajcie, dałbym, dałabym, dałbyś, dałabyś* itd., itd.). Bogactwo form zawdzięcza on przede wszystkim swojej różnorodnej odmianie. Jak pamiętamy, czasownik odmienia się przez liczby, osoby, czasy, tryby, strony i niekiedy rodzaje. Jego formy zwane imiesłowami przymiotnikowymi odmieniają się przez przypadki, liczby i rodzaje. Ponadto czasownik ma kilka nieodmiennych form (bezokolicznik, imiesłowy przysłówkowe, formy zakończone na *-no, -to*).

Podział czasowników na koniugacje

Czasowniki dzielą się na wiele grup koniugacyjnych. zasadniczo jednak można wskazać cztery koniugacje:

- I. *-ę, -esz* (*myję, myjesz*)
- II. *-ę, -isz (-ysz)* (*mówię, mówisz*)
- III. *-am, -asz* (*czytam, czytasz*)
- IV. *-em, -esz* (*umiem, umiesz*)

3.2. OSOBLIWOŚCI W ODMIANIE CZASOWNIKÓW

Czasownik *pójść*

Również *pójść* oraz czasowniki jemu podobne w czasie przeszłym sprawiają niektórym mężczyznom i chłopcom wiele kłopotów. Zapamiętajmy przeto: — kobiety i dziewczynki mówią:

poszłam, przyszłam, doszłam, podeszłam, weszłam, wyszłam, odeszłam,

zaszłam, zeszlłam itd. ale (!)

— mężczyźni i chłopcy używają formy dłuższej:

poszedłem, przyszedłem, doszedłem, podszedłem, wszedłem, wyszedłem, odszedłem, zaszedłem, zszedłem itd.

I Nie mów: „poszłem”, bo nazwa cie osłem.

3.3. ДІЄСЛОВО

Граматичні категорії дієслова:

Рід (rodzaj gramatyczny): męski, żeński i nijaki (w liczbie pojedynczej) oraz męskoosobowy i niemęskoosobowy (w liczbie mnogiej).

Число (liczba): pojedyncza - jednina, mnoga - množina.

Особа (osoba): pierwsza, druga i trzecia - перша, друга і третя.

Дієвідміна (konjugacja): i, II, III i IV

Час (czas): teraźniejszy, przeszły і przyszły-теперішній, минулий і майбутній

Спосіб (tryb): oznajmujący, rozkazujący і przypuszczający (warunkowy)

- розповідний, наказовий і умовний.

Вид (aspekt): dokonany і niedokonany - dokonаний і недоконаний.

Стан (strona): czynna, bierna і zwrotna - активний, пасивний і зворотній.

Категорія виду

Поняття категорія виду дії у багатьох індо-європейських мовах виражається за допомогою флексійних засобів, тобто за допомогою різниць у закінченнях доконаних і недоконаних часів (перфективних і імперфективних). У польській мові, подібно як у багатьох слов'янських мовах, поняття категорія виду дії дієслова знаходить своє відображення у морфологічних засобах, але не флексійних, лише у словотвірних.

Доконані дієслова польської мови відрізняються від недоконаних словотвірною

будовою. Викладниками значеннєвих різниць доконаності і недоконаності в польській мові можуть бути: а) префікси:

недоконані дієслова	доконані дієслова
robić	zrobić/przerobić
czytać	przeczytać/odczytać
pisać	napisać/dopisać
szyc	uszyć/przeszyć
jechać	pojechać/wyjechać

б) суфікси:

недоконані дієслова	доконані дієслова
wcisnąć	wcisnąć
mijać	minąć
strzelać	strzelić
sprawiać	sprawić

в) різниця в корені:

недоконані дієслова	доконані дієслова
nazywać	nazwać
oddychać	odetchnąć
wyjmować	wyjąć

Категорія виду у польській словозміні має велике значення. Перед усім вона позначається на виборі дієвідмини, часових форм, а отже на правильному відмінюванні дієслова. Непоодинокі випадки приналежності видових пар дієслів до різних дієвідмін:

strzelać - III дієвідміна	strzelić - I дієвідміна-
---------------------------	--------------------------

Як і в українській, російській та інших слов'янських мовах, у польській мові доконані дієслова не утворюють форм теперішнього часу, складного майбутнього, дієприслівника теперішнього часу.

Вправи

1. Утворити різні варіанти доконаних дієслів за таким зразком:

ІНСТИТУТ ІНТЕГРАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
70109317
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
Інв. №

pisać - napisać, przepisać, **wypisać**, zapisać, wpisać, opisać etc. czytać - myśleć -
iść -jechać — malować -gotować -sprzedawać -oddawać -kupować -pożyczać-

2. **Знайти у словнику декілька видових пар дієслів (доконане дієслово + недоконане дієслово).**

ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС

Серед форм теперішнього (і простого майбутнього) часу виокремлюються чотири дієвідміни з огляду на особові закінчення 1 і 2 особи однини:

Закінчення 1. особи		Закінчення 2. особи
I дієвідміна (koniugacja)	- e	- esz
II дієвідміна (koniugacja)	- e	- isz/ysz
III дієвідміна (koniugacja)	- am	- asz
IV дієвідміна (koniugacja)	- em	- esz

Дієвідміна I (koniugacja I)

Liczba pojedyncza		Liczba mnoga
1. os. niosę płaczę biorę		niesiemy płaczemy bierzemy
2. os. niesiesz płaczesz bierzesz		niesiecie płaczecie bierzecie
3. os. niesie płacze bierze	niosą	placzą biorą

В основах, які закінчуються м'якою (piję) або стверділою (skaczę) приголосною, чергування не відбуваються, тоді як в твердих основах є чергування твердої приголосної з м'якою (płynę/ płyniesz). Можуть також бути і черіування голосних: niosę/niesie.

Увага! До цієї дієвідміни належать усі дієслова з суфіксом **-owa-**: budować, wybudować, kupować, rysować, narysować, dyskutować, а також із формантом неозначеної форми - **ać**: płynąć, przepłynąć, skaknąć, sięgnąć, dać.

Дієвідміна II (koniugacja II)

Liczba pojedyncza	
1. śpię mówię robię leżę siedzę myślę krzyczę	
2. śpisz mówisz robisz leżysz siedzisz myślisz krzyczysz	
3. śpi mówi robi leży siedzi myśli krzyczy	

Liczba mnoga

1. śpimy mówimy robimy leżymy siedzimy myślimy krzyczymy
2. śpicie mówicie robicie leżycie siedzicie myślicie krzyczycie
3. śpią mówią robią leżą siedzą myślą krzyczą

У II дієвідміні в дієсловах з основами на м'який приголосний не відбуваються чергування цих приголосних, натомість стверділі приголосні **c, dz, sz, ż, dź** чергуються, як правило, з фонетично м'якими **ć, dź, ś, ź, dz**, або ж залишаються без змін: **ruszą - ruszysz, położyć - położysz, miażdżę - miażdżysz**. В основах на приголосний **-cz-** чергування відсутні. Без змін залишається і приголосний [Ż], який на письмі позначається двознаком **rz**: **wierzę- wierzysz**. Після стверділих приголосних **cz, szcz, sz, ż(rz), źdź** в закінченнях дієслів пишеться голосний **-y**.

Liczba pojedyncza

1. chodzę noszę płacę
2. chodzisz nosisz płacisz
3. chodzi nosi płaci

Liczba mnoga

1. chodzimy nosimy płacimy
2. chodzicie nosicie płacicie
3. chodzą noszą płacą

Дієвідміна III (koniugacja III)

Liczba pojedyncza

1. czytam mam kocham
2. czytasz masz kochasz
3. czyta ma kocha

Liczba mnoga

1. czytamy mamy kochamy
2. czytacie macie kochacie
3. czytają mają kochają

У цій дієвідміні приголосні в основах дієслів не підлягають чергуванням.

Увага! Дієслово **dać** у 3.ос. мн. має форму: **dadzą**.

Дієвідміна IV (koniugacja IV)

Liczba pojedyncza

1. umiem jem wiem
2. umiesz jesz wiesz
3. umie je wie

Liczba mnoga

1. umiemy jemy wiemy
2. umiecie jecie wiecie
3. umieją jedzą wiedzą

У IV дієвідміні дієслова **umiem, rozumiem** мають у 3. ос. множини форми **umieją, rozumieją**, а дієслова **wiem, jem - wiedzą, jedzą**.

Слід зауважити, що форми дієслів 2.ос. однини та множини в польській мові

вживаються з певними обмеженнями. Форми **chodzisz, mówisz**, а також займенник **ty**, можуть використовуватися лише в розмовах з дітьми, членами сім'ї, близькими і приятелями, до котрих ми звертаємося по імені. По відношенню до дорослих осіб, з котрими нас не поєднують сердечна дружба, вживається ввічлива форма **pan idzie, pani mówi**. Натомість у множині замість займенника **wy** вживаються форми **panowie mówią, panie słuchają, państwo czekają**.

Представлені вище типи відмінювання у теперішньому часі активного стану стосуються недоконаних дієслів. Доконані дієслова також мають такі ж типи відмінювання (4 дієвідміни), але вже в майбутньому часі, у т.зв. «простому майбутньому».

Відмінювання допоміжного дієслова *być* Теперішній час

Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
1. jestem	jesteśmy
2. jesteś	jesteście 3.jest są

Минулий час

Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
1. byłem, byłam	byliśmy, byłyśmy
2. byłeś, byłaś	byliście, byłyście
3. był, była, było	byli, były

Майбутній час

Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
1. będę	będziemy
2. będziesz	będziecie
3. będzie	będą

Наказовий спосіб

Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
1.-----	bądźmy!
2. bądź!	bądźcie!

3. niech będzie! niech będą!

Умовний спосіб

Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
1. byłbym, byłabym	bylibyśmy, bylibyśmy
2. byłbyś, byłabyś	bylibyście, bylibyście
3. byłby, byłaby, byłoby	byliby, byliby

Дієприкметник активного стану: **będący, -a, -e**. Дієприкметник пасивного стану: **-**.

Дієприслівник теперішнього часу: **będąc**. Дієприслівник минулого часу: **-**.

ВПРАВИ

1. ja jestem mam piszę robię leżę jem idę jadę muszę mogę

Ty on my wy oni.

2. Утворити правильні форми теперішнього часу дієслів у дужках:

1. Dokąd (iść, my)? 2. (jechać, ja) na wakacje. 3. (jechać, my) w góry! 4. Nad morze (jechać, oni) pociągiem. 5. Wszyscy (iść, oni) na plażę. 7. (Iść, ty) czy nie? 8. Ten kierowca (jechać) tak szybko! 9. (iść, wy) z nami do kina? 10. Do pracy (jechać, ty) autobusem czy samochodem?

3. Утворити правильні форми теперішнього часу дієслів у дужках:

1. (być, ja) Ukraincem. 2. Czy one (być) Czeszkami? 3. Na dworcu (być) niebezpiecznie. 4. Nie (mieć, ja) kluczy do mieszkania. 5. Oni (mieć) syna i córkę. 6. Ile (mieć, ty) egzaminów? 7. Ile ona (mieć) lat? 8. (być, wy) zdenerwowani. 9. Gdzie (być, ty)? 10. (mieć, wy) ładny dom.

4. Утворити правильні форми теперішнього часу дієслів у дужках:

1. Nie (móc, ja) otworzyć tego słoika. 2. Czy (chcieć, wy) już iść do domu? 3. (móc, my) pojechać tam razem. 4. (móc, ona) robić to, co chce. 5. Czy (chcieć, ty) wody? 6. (chcieć, ja) tylko twojego dobra.

7. Czy (móc, ty) zamknąć drzwi? 8. Oni nie (móc, oni) iść teraz do sklepu. 9. Nie (chcieć, my) robić kłopotu. 10. Dlaczego nie (móc wy) zatelefonować później?

5. Утворити правильні форми теперішнього часу дієслів у дужках:

1. Gdzie (stać) szklanki? 2. Fotel (stać) pod oknem. 3. Na kanapie (leżeć) kot. 4. Dookoła stołu (siedzieć) goście. 5. Ilu ludzi (stać) w kolejce? 6. Za kim (stać, ty)? 6.

Gdzie (siedzieć, my)? 7. Książki (leżeć) na półce. 8. Dlaczego (stać, wy)? 9. Czy oni (musieć) tak dużo mówić? 10. Kiedy (musieć, my) napisać ten referat? 11. (musieć, ja) posprzątać. 12. (musieć, ty) się tu podpisać.

6. *Утворити правильні форми теперішнього часу дієслів у дужках:*

1. Nie (wiedzieć, ja), kto to jest. 2. Czy (rozumieć, ty), co on mówi? 3. Czy oni (umieć) mówić po francusku. 4. Co (*jeść*, wy) na kolację? 5. Czy (wiedzieć, wy), jak odmienić ten czasownik. 6. Ona nie (wiedzieć), co znaczy to słowo. 7. On nie (rozumieć), co ona mówi.

8. Oni (wiedzieć), gdzie jest poczta. 9. one (rozumieć) każde zdanie. 10. Dlaczego oni nic nie (*jeść*)?

7. *Утворити правильні форми теперішнього часу дієслів у дужках:*

1. Czy pan (być) lekarzem? 2. Czy pani (znać) tego pana? 3. Gdzie pan (mieszkać)? 4. Czy panie (lubić) muzykę klasyczną? 5. Czy panowie (móc) mi pomóc? 6. Czy pani (chcieć) skorzystać z telefonu? 7. Czy pani (mieć) długopis? 8. Czy pan (móc) chwilę zaczekać? 9. Państwo nie (lubić) hałasu. 10. Panowie (być) w ogrodzie.

8. *Утворити правильні форми теперішнього часу дієслів у дужках:*

Monika (wstawać) codziennie o godzinie 7.00. Jej brat jeszcze (spać). (Myć się), (ubierać się) i (robić) śniadanie dla siebie i dla taty. Mama rano tylko (pić) kawę. O 8.00. Monika (iść) na uniwersytet. Tam ma zajęcia do 14.30. Obiad (*jeść*) w domu z całą rodziną. Bardzo (lubić) wspólne posiłki. Potem (mieć) trochę wolnego czasu. Wtedy (czytać) prasę, (rozmawiać) przez telefon. Czasem (spotykać się) z przyjaciółmi w centrum. Czasem (pracować) w bibliotece, (pisać) referat. Czasem (sprzątać) dom, (odkurzać), (wynosić) śmieci. Po kolacji (oglądać) telewizję. Przed snem (słuchać) muzyki. (*Iść*) spać koło 22.30.

МАЙБУТНІЙ ЧАС (Czas przyszły)

a) *Майбутній простий*

Майбутній простий час утворюється від дієслів доконаного виду. *Порівняйте:* форми недоконаного дієслова **dawać** мають значення теперішнього часу, тоді як форми доконаного дієслова **dać** - значення майбутнього часу:

Теперішній час дієлова

Майбутній простий час дієслова

dawać:

dać:

1. daję dajemy

dam damy

2. dajesz dajecie

dasz dacie

3. daje dają

da dadzą

b) *Майбутній складний*

Від недоконаних дієслів майбутній час утворюється через поєднання особових форм допоміжного дієслова *być* у майбутньому часі і форм інфінітиву:

1. będę dawać

będziemy dawać

2. będziesz dawać

będziecie dawać

3. będzie dawać

będą dawać

Описові форми майбутнього складного часу з інфінітивом не вказують на різницю в статі осіб - учасників діалогу або на граматичний рід іменників-суб'єктів дії дієслова. У сучасній польській мові частішими є форми майбутнього складного з дієслівними формами минулого часу, закінчення яких вказує на рід: чоловічий, жіночий і середній - в однині та чоловічо-особовий і нечоловічо-особовий-у множині:

Liczba pojedyncza:

Liczba mnoga:

1. będę robiła, robił

będziemy robiły, robili

2. będziesz robiła, robił

będziecie robiły, robili

3. będzie robiła, robił, robiło

będą robiły, robili

Описові форми майбутнього складного часу відрізняються і

порядком вживання елементів: порядок слів у формах з інфінітивом може бути змінений (**będę pracować** або **pracować będę**), тоді як у іншій формі порядок слів має бути постійним: **będę pracował**. Заперечна частка **nie** вживається перед формами допоміжного дієслова: **nie będę pracować** lub **pracować nie będę**, **nie będę pracował**.

ВПРАВИ

1. *Закінчити речення, вживаючи форм простого майбутнього часу:*

Наприклад: Jeżeli będę mieć czas, to póide do kina.

Jeżeli w niedzielę będzie pogoda, to _____

Jeżeli wygramy million na loterii, to _____

Jeżeli zdam egzaminy, to _____

Jeżeli spotkam w lesie niedźwiedzia, to _____

Jeżeli zjesz wszystkie cukierki, to _____

2. *Замінити теперішній час дієслів на складений майбутній:*

1. Słucham muzyki. 2. Robisz zdjęcia. 3. Gotuję obiad. 4. On się uczy. 5. Pomagamy bratu. 6. Jem śniadanie. 7. Gdzie mieszkacie? 8. Czy babcia jest w domu? 9. Czy kupujesz chleb? 10. Co oni robią? 11. Co studiujesz?

3. *Вставити форми простого або складеного майбутнього часу:*

1. Co (robić, ty, m) wieczorem? 2. Kiedy (pojechać, ty) na wakacje? 3. Kto (przeczytać) ten wiersz? 4. Gdzie (zaparkować, my) samochód? 5. Jutro (zwiedzać, wy, m) 6. Pewnie jak zwykle (rozmawiać, oni, f) cały wieczór. 7. Ile razy dziennie (brać, ty) te tabletki? 8. Kiedy (pójść, my) do kina? 9. Jak (znaleźć, ty) numer telefonu, to zadzwoń do lekarza. 10. Jak (mieć, ty) ładne oceny, to (dostać, ty) nagrodę.

МИНУЛИЙ ЧАС (Czas przeszły)

Форми минулого часу однакові для доконаних і для недоконаних дієслів. Їх структура виникла з форм давнього дієприкметника із суфіксом -I-, тому вони мають родові особові закінчення.

Утворюються ці форми, як правило, від основи інфінітиву: **grać**

- **grałem, grałeś, grał; ciągnąć - ciągnąłem, ciągnąłeś, ciągnął; rzucić**

- **rzuciłem, rzuciłeś, rzucił; liczyć - liczyłem, liczyłeś, liczył.** До основи інфінітиву додається суфікс -ł- /-l- і особові закінчення:

Liczba pojedyncza:

Liczba mnoga:

1. robiłam, robiłem

robiłyśmy, robiliśmy

2. robiłaś, robiłeś

robiłyście, robiliście

3. robiła, robił, robiło

robiły, robili

Проте інколи основа минулого часу відрізняється від основи інфінітиву. Це характерно для дієслів, що закінчуються формантом -с:

Bezokolicznik

3. os. lp.:

3. os. Im.

rodzaju męskiego

rodzaju męskoosobowego

piec

piekł

piekli

łuc

łukł

łukli

biec

biegł

biegli

strzec

strzegł

strzegli

strzyc

strzygł

strzygli

móc

mógł

mogli

Відмінності в основах помітні і у дієслів, які перед формантом -ć мають приголосний:

Bezokolicznik

3. os. lp.

3. os. Im.

3. os. Im.

rodzaju

rodzaju

rodzaju

męskiego

niemęskoosobowego

męskoosobowego

trząść

trzął

trzęsły

trzęśli

nieść

niósł

niosły

nieśli

wieźć

wiózł

wiozły

wieźli

znaleźć

znalazł

znalazły

znaleźli

pleść

plótł

plotły

pletli

gnieść

gniółł

gniotły

gnietli

wieść

wiódł

wiodły

wiedli

В особових формах минулого часу відбуваються чергування голосних: *a // e, q // a, o // ó, o // ó // e*. Чергування голосних *a//e* регулярно відбувається в дієсловах, інфінітив яких закінчується на -eć: **chcieć, musieć, powiedzieć, mieć.**

Liczba pojedyncza Rodzaj męski

Rodzaj żeński

Rodzaj

nijaki

1. miałem

miałam

2. miałeś

miałaś

3. miał

miała

miało

Liczba mnoga

Rodzaj męskoosobowy

Rodzaj niemęskoosobowy

1. mieliśmy

miałyśmy

2. mieliście mieliście
3. mieli mieli

Голосний -e- в основі з'являється лише в чоловічо-особових формах множини:

chciał // chcieli, powiedział // powiedzieli, musiał // musieli.

Чергування a//e характерне також для чоловічо-особових форм множини дієслів типу **jeść, znaleźć, osiąść.**

Liczba pojedyncza

Rodzaj męski	Rodzaj żeński	Rodzaj nijaki
1. znalazłem	znalazłam	-
2. znalazłeś	znalazałaś	-
3. znalazł	znalazła	znalazło

Liczba mnoga Rodzaj męskoosobowy Rodzaj niemęskoosobowy

1. znaleźliśmy	znalezłyśmy
2. znaleźliście	znalezłyście
3. znaleźli	znalezły

Чергування голосних a//ę є у

формах минулого часу, утворених

від інфінітиву на -ąć:

Liczba pojedyncza	Rodzaj męski	Rodzaj żeński	Rodzaj nijaki
1. zacząłem	zaczęłam	-	-
2. zacząłeś	zaczęłaś	-	-
3. zaczął	zaczęła	zaczęło	-

Liczba mnoga Rodzaj męskoosobowy Rodzaj niemęskoosobowy

1. zaczęliśmy	zaczęłyśmy
2. zaczęliście	zaczęłyście
3. zaczęli	zaczęły

Дієслова із формантом -ść у інфінітиві утворюють форми минулого часу від змінених основ: kraść - kradłem, kradli; kłaść - kładłem, kładli; wpaść - wpadłem, wpadli; jeść - jadłem, jedli; osiąść - usiadłem, usiedli.

Окремої уваги заслуговують форми минулого часу дієслова **iść**: **Liczba pojedyncza** **Liczba mnoga**

1. szedłem, szłam szliśmy, szliśmy
2. szedłeś, szłaś szłyście, szliście
3. szedł, szła, szło szły, szli

Деякі дієслова, що закінчуються на -eć також мають відмінності між основою інфінітиву і формами минулого часу: trzeć- tarł, tarli; drzeć- darł, darli; umrzeć- umarł, umarli; przeć- oparł, oparli; mleć- mełł, mełli.

Чергування голосних o//ó наявне у дієсловах móc, pomóc (єдина форма з -o- з'являється у третій особі однини чоловічого роду: mógł, pomógł; в інших формах однини і множини є голосний -o: mogłem, mogli, pomogły).

Таке ж чергування відбувається і у дієсловах типу pleść, nieść, wieść, wieźć, mieść:

Liczba pojedyncza Rodzaj męski Rodzaj żeński Rodzaj nijaki

1. niosłem	niosłam	-
2. niosłeś	niosłaś	-
3. niósł	niosła	niosło

Liczba mnoga

Rodzaj męskoosobowy Rodzaj niemęskoosobowy

1. niesliśmy	niosłyśmy
2. niesliście	niosłyście
3. niesli	niosły

Увага! Особові закінчення форм минулого часу (-em, -am, -eś, -aś, -m, -śmy, -ście) є рухомими, тобто можуть відділятися від дієслова і приєднуватися до першого слова в реченні; таке явище вважається ознакою поточного або фамільярного стилю:

Gdzie byłeś? - Gdzie był?

Czemu tam pojechaliście? - Czemuście tam pojechali?

Nie siedzieliśmy w domu - W domuśmy nie siedzieli.

ВПРАВИ

1. Провідмінати дієслова у минулому часі:

być, czytać, mieć, studiować, nieść, jeść, jechać, iść, siedzieć.

2. Вставити правильну форму минулого часу:

1. Kto (śpiewać) tę piosenkę? 2. Magda wczoraj (telefonować) do Ciebie. 3. nie (być, ja, dziewczyna) w Hiszpanii. 4. (czekać, my, chłopcy) na ciebie pół godziny. 5. Czy (czytać, wy, dziewczyny) tę książkę? 6. Koledzy, (oglądać) mecz? 7. Mateusz (wyjechać) do Włoch. 8. Aniu, co (studiować, ty)? 10. Cały dzień (zwiedzać, my, dziewczyny).

3. *Вставити правильну форму минулого часу:*

1. Nigdy nie (słyszeć, my) o tym aktorze. 2. Czy pan (mieć) już egzamin? 3. Czy państwo (widzieć) tego człowieka? 4. Czy panie (widzieć) gdzie mój parasol? 5. (musieć, ja) już wyjść. 6. Nie (zrobić, ja) nic złego. 7. Czy (jeść, wy) już obiad? 8. Nie (wiedzieć, oni), gdzie przemocować. 9. Nie (mieć, my) już czasu. 10. Olu, (mieć, ty) trochę szczęścia.

4. *Вставити правильну форму минулого часу:*

1. (jechać, my) samochodem i (jeść, my) lody. 2. (iść, ona) ulicą i (jeść) ciastko. 3. nie (mocja) ci pomóc. 2. Janek nie (móc) zaparkować samochodu. 3. Ola i Magda (pójść) na koncert. 4. Mateusz i Robert (pójść) na mecz. 5. Dlaczego nie (pojechać, wy) na zakupy? 6. Ania i Robert (musieć) zostać w bibliotece. 7. Mariusz (pójść) do kolegi. 8. Ania (pójść) na ślub. 9. Co (musieć, ty) zrobić? 10. (móc, ty) zapytać.

5. *Вставити правильну форму минулого часу дієслів, що в рамці:*
czytać/ przeczytać robić/zrobić kupować/kupić malować/ pomalować

1. Marek _____ tę książkę w dwa dni. 2. Ola i Mateusz _____ ten dom rok temu za 100 tysięcy. 3. Dziś rano, kiedy _____ (ja, dziewczyna) śniadanie, zadzwonił telefon. 4. W dzieciństwie Daria _____ dużo książek. 5. Gdy Ania i Magda _____ prezent dla Michała, spotkały jego siostrę. 6. W sobotę Janek _____ cały płot. 7. Rozlane mleko! Kto to _____? 8. Czy _____ (ty, chłopiec) kiedyś mieszkanie?

6. *Вставити правильну форму минулого часу дієслів chodzić/ iść/ pójść:*

1. Te dziewczynka przez dwa lata nie _____ do szkoły. 2. Gdzie mama? _____ na zakupy. 3. W sobotę rano, kiedy _____ na rynek, spotkałam kolegę ze szkoły. 4. W piątki Ania zwykle

_____ na basen, ale dziś _____ na plażę. 5. Wczoraj Maciek _____ na uniwersytet pół godziny, bo strajkowali kierowcy autobusów.

7. *Вибрати відповідну форму дієслова:*

Наприклад: Czy pan (mówisz - mówi - mówicie) po polsku?

1. Czy pan (znasz - znacie - zna) tę piosenkę?
2. Gdzie pani (mieszka - mieszkacie - mieszkać)?
3. Czy panie (wiedzą- wiecie - wiesz), kim on jest?
4. Czy państwo (pijcie - piją- pijesz) kawę z mlekiem?
5. Czy panowie (widzieli - widzieliście - widzieliście) ten film?
6. Czy pan (zamówił - zamówiłeś - zamówiłaś) herbatę?
7. Czy pani (byłaś - byłeś - była) w Warszawie?
8. Czy panowie (widzieliście - widzieli - widzieliście) ten mecz?
9. Czy panie (zdali - zdali - zdaliście) egzamin?
10. Czy państwo (kupiliście - kupili - kupili) ten dom?

УМОВНИЙ СПОСІБ

ТРИБ ПРЗПУСЗЧАЮАЮ (ВАРУНКОВУ)

Форми умовного способу утворюються через додавання до відпо-відної родової форми 3 ос. минулого часу умовної частки -by- (вона ставиться після цієї родової форми) та особових закінчень: **Liczba pojedyncza:**

Liczba

mnoга:

1. robiłabym, robiłbym	robiłybyśmy, robilibyśmy
2. robiłabyś, robiłbyś	robiłybyście, robilibyście
3. robiłaby, robiłby, robiłoby	robiłyby, robiliby

Частка -by- разом з особовими закінченнями є рухома (пор. рухомість закінчень форм минулого часу):

Poszłabyś dziś do kina? - Dziś byś poszła do kina?

Czy pojechalibyście do babci? - Czybyście pojechali do babci?

Увага! Зверніть увагу на місце наголосу в формах умовного способу. Правильний наголос ставиться на тому самому складі, де він був у відповідних формах минулого часу: pisał - pisałbym

pisali - pisalibyście.

ВІПРАВИ

1. Утворити відповідні форми умовного способу: Наприклад: robił- robiłbym, robilibyśmy

chodził - przeczytał -
zatelefonował - obejrzał -
zapisał- dowiedział się -
wymyśliła -
posłuchała - posłuchałabym, posłuchałybyśmy poczytała-
zaśpiewała-
skończyła- dała-
zapytała - namalowała

2. Вибрати відповідну форму умовного способу дієслова:

Наприклад: Gdyby Adam i Olek zdali egzaminy, (*mieliby - miałyby*) już wakacje.

1. Gdyby Ania i Ola miały namiot, to (pojechałyby - pojechaliby) w góry. 2. Gdybyś zabrał ze sobą parasol, to nie (byłbyś, byłabyś) cały mokry. 3. Gdybyście przyszli 5 minut później, Janek i Agata (poszliby -poszłyby) sami do kina. 4. Gdybyś wcześniej zadzwoniła, nie (czekałbyś - czekałabyś) na mnie tak długo. 5. Gdybyście zapytali go o adres, (moglibyście - moglibyście) wysłać mu kartkę. 6. Gdybyśmy były trochę młodsze, (tańczylibyśmy - tańczyłybyśmy) do białego rana. 7. Gdybym wiedziała, że nie ma go w domu nie (przychodziłabym -przychodziłbym) tutaj.

3. Укласти речення за зразком:

Наприклад: Magda i Łukasz nie mają samochodu, dlatego nie pojadą nad morze. -
Gdyby Magda i Łukasz mieli samochód, pojechaliby nad morze.

1. Michał nie zna języka angielskiego, dlatego nie pojedzie do Anglii. 2. Ania nie lubi muzyki ludowej, dlatego nie pójdzie na koncert. 3. Zapomniałam okulary, dlatego nie czytam. 4. Dorota i Marek nie znają tego człowieka, dlatego nie wiedzą, co mu подарować. 5. Ten sklep jest zamknięty, dlatego nic tu nie kupimy. 6. Olu, chorujesz, dlatego nigdzie nie pójdziesz. 7. Ten samochód jest bardzo drogi, dlatego nikt go nie kupi. 8. To zadanie jest trudne, dlatego to dziecko nie może go rozwiązać. 9. Marku, nie

starsz się, dlatego masz słabe oceny.

4. Докінчити речення з вживанням форм умовного способу:

Наприклад: Gdybym miał urlop w te wakacje, to pojechałbym do Norwegii.

Gdybym wygrał milion dolarów, to _____

Gdyby mój sąsiad grał późno w nocy na trąbie, to _____

Gdyby mój kolega nie mógł otworzyć okna, to _____

Gdyby moja babcia była chora, to _____

Gdybym spotkał na dyskoteci mojego nauczyciela, to _____

Gdyby moja koleżanka spóźniła się na spotkanie, to _____

5. Докінчити речення з вживанням форм умовного способу:

Gdybyś nie chodziła po deszczu, to _____

Gdybyśmy nie rozmawiali tak długo, to _____

Gdybyście czytali gazety, to _____

Gdybyś nie palił tak dużo papierosów, to _____

Gdybyś poprosił mnie o pomoc, to _____

НАКАЗОВИЙ СПОСІБ (ТРИВ РОЗКАЗУЮЧУ)

Наказовий спосіб утворюється від основи теперішнього часу доконаних і недоконаних дієслів. Наказовий спосіб не має форми 1 ос. однини, а в 3 ос. однини і множини має складні форми з часткою niech, niechaj:

Liczba pojedyncza

1. _____ -

2. chodź!, mów!, pomóż!, powiedz!, siadaj!, nie kupuj!, bądź!

3. niech chodzi, niech mówi, niech siada, niech nie kupuje

Liczba mnoga

1. chodźmy!, mówmy!, pomóżmy!, powiedzmy!, siadajmy!, nie kupuj my!, bądźmy!

2. chodźcie!, mówcie!, pomóżcie!, powiedzcie!, siadajcie!, nie kupujcie!, bądźcie!

3. niech chodzą, niech mówią, niech siadają, niech nie kupują!

Дієслова I і II дієвідміни утворюють форму наказового способу

2 ос. однини від основи 2.ос. однини теперішнього часу, натомість дієслова III і IV дієвідміни - від основи 3 .ос.множини теперішнього часу.

У 1 ос. множини до форми наказового способу, 2 ос. однини додається закінчення -ту, у 2. ос. множини - закінчення **-cie**.

Якщо основа теперішнього часу дієслова закінчується на два або три приголосних, додається закінчення -ij, -uj: biegnąć - biegnij!, rwać - rwij!, wymyślić - wymyślij!, drzeć - drzyj!

Liczba pojedyncza

Liczba mnoga

1. _____ -

czytajmy! piszmy! róbmy!

2. czytaj! rób! pisz! miej! chciej!

czytajcie! piszcie! róbcie!

3. niech czyta! niech robi! niech trzyma! niech czytają! niech piszą!

«Неправильні» дієслова мають такі форми наказового способу: Być-bądź, bądźmy, bądźcie! Iść-idź, idźmy, idźcie!

Chcieć - chciej, chciejmy, chciejcie! Chodzić - chodź, chodźmy, chodźcie! Móc - не має форм наказового способу! Jechać - jedź, jedźmy, jedźcie! Mieć - miej, miejmy, miejcie! Wziąć - weź!, weźmy, weźcie!

Piec - piecz, pieczmy, pieczcie! Wiedzieć - wiedz!, wiedzmy, wiedzcie!

Jeść-jedź!, jedźmy, jedźcie! Umieć-umiej!, umiejmy, umiejcie!

Zrozumieć - zrozum, zrozummy, zrozumcie! Usiąść-usiądź, usiądźmy, usiądźcie!

ВПРАВИ

1. Вставити подані форми наказового способу за змістом:

«Mały antyoporadnik życia»

zamykaj - czytaj - noś - mów - bierz - zrób - opowiadaj - jedź

1. _____ wolno szybkim pasem ruchu!

2. _____ listy innych ludzi!

3. _____ zakończenia filmów!

4. _____ największy kawałek tortu!

5. _____ dzieciom prawdę o św. Mikołaju!

6. _____ duże kapelusze do kina!

7. _____ porządek na biurku szefa!

8. _____ drzwi ludziom przed nosem!

2. Утворити відповідні форми наказового способу за зразком:

on myśli- myśl!

oni czytają - czytaj!

on pisze -

oni kupują -

on mówi -

oni jedzą-

on tańczy -

oni śpiewają -

on planuje -

oni słuchają -

on gotuje -

oni wymyślają -

on studiuje -

oni sprzedają -

on idzie — idź!

oni czekają -

on prosi -

on zamilknie - zamknij!

on płynie -

on krzyknie -

on płaci -

on zgadnie -

on pomoże - pomóż!

on ciągnie -

on robi-

on stoi-stój!

on otworzy -

on boi się -

3. Утворити відповідні форми fczw-ал.; способу за зразком: Наприклад: Proszę pomalować pokój! - Pomaluj pokój!

Pomalujcie!

1. Proszę wynieść śmieci! 2. Proszę uczyć się pilnie! 3. Proszę się tu podpisać! 4.

Proszę wezwać lekarza! 5. Proszę kupić chleb i mleko! 6. Proszę iść do sklepu! 7.

Proszę pojechać na wakacje! 8. Proszę leżeć spokojnie! 9. Proszę patrzeć w tym

kierunku! 10. Proszę zapisać się na poniedziałek!

ПЕРЕВІРОЧНА РОБОТА ПО ТЕМІ: «ДІЄСЛОВО»

Завдання 1. Провідмінити подані дієслова у теперішньому (або простому майбутньому - для доконаних) часі із визначенням дієвідміни:

prosić, uderzyć, zaczekać, brać, jeść, jechać, wiedzieć, informować, nieść.

Завдання 2. Утворити усі можливі форми умовного і наказового способу:

mówić, być, zakochać się, iść, planować, krzyknąć.

Завдання 3. Утворити відповідні дієприкметники і дієприслівники від дієслів:
zaprosić, prąsować, otworzyć, umyć się.

Завдання 4. Вставити правильну форму минулого часу:

1. (jechać, my) samochodem i (jeść, ty) lody. 2. (iść, ona) ulicą i (jeść) ciastko. 3. nie (móc, ja) ci pomóc. 4. Janek nie (móc) zaparkować samochodu. 5. Ola i Magda (pójść) na koncert. 6. Mateusz i Robert (pójść) na mecz. 7. Dlaczego nie (pojechać, wy) na zakupy? 8. Ania i Robert (musieć) zostać w bibliotece. 9. Mariusz (pójść) do kolegi. 10. Ania (pójść) na ślub. 11. Co (musieć, ty) zrobić? 12. (móc, ty) zapytać.

4. RZECZOWNIK

Rzeczownik jest to odmienna część mowy, która oznacza osobę i nieosobę, czyli zwierzęta, rośliny, przedmioty, pojęcia itd. Nieosoby możemy nazwać umownie rzeczami.

Wiedzą o tym dorośli, wiedzą też dzieci:

rzeczownik oznacza osoby oraz rzeczy.

Nazwa **rzeczownik** pochodzi od słowa *rzecz* rozumianego bardzo szeroko, jako każdy obiekt (przedmiot).

Rzeczowniki odpowiadają na pytania: *kto? co? (kogo? czego? — komu? czemu? — kogo? co? — kim? czym? — o kim? o czym?)*

Zapamiętaj!

O osobę pytamy: *kto?, kogo?, komu?, kim?, o kim?*

O rzecz pytamy: *co?, czego?, czemu?, czym?, o czym?*

Pamiętaj o tym dniem i nocą:

*rzeczownik odpowiada na pytania: **kto? co?***

Rzeczownik odmienia się przez:

1) liczby, np.

*uczeń /lp/ - uczniowie /Im/ dom /lp/ — domy /Im/ dziecko /lp/ - dzieci /Im/
wieś /lp/ — wsie /Im/*

2) przypadki, np.

M. <i>dzieck-o</i>	M. <i>wieś</i>
D. <i>dzieck-a</i>	D. <i>ws-i</i>
C. <i>dzieck-u</i>	C. <i>ws-i</i>
B. <i>dzieck-o</i>	B. <i>wieś</i>
N. <i>dziecki-em</i>	N. <i>ws-i-q</i>
Ms. <i>dzieck-u</i>	Ms. <i>ws-i</i>

W. *dzieck-o!* W. *ws-i*

Ponadto rzeczownik występuje w jednym z trzech rodzajów (męskim, żeńskim lub nijakim), np.

uczeń, tygrys, dom, problem (r. męski)

pani, geś, wieś, zagadka (r. żeński)

dziecko, zwierzę, słońce, wydarzenie (r. nijaki)

Uwaga: Chociaż rzeczownik jest takiego lub innego rodzaju, **nie odmienia** się przez rodzaje. Podział na rodzaje męskoosobowy i niemęskoosobowy nie odnosi się do rzeczownika.

*Niech obetną uszy temu okrutni samuraje,
kto twierdzi, iż rzeczownik odmienia się przez rodzaje.*

*Wszyscy bowiem myślący wiedzą nie od dzisiaj,
że odmienia się on przez liczbę i przypadek, lecz ma rodzaj.*

Uwaga: Rzeczowniki własne piszemy wielką literą.

Człowiek, miasto, planeta, satelita to rzeczowniki **pospolite**.

Ale:

Jan Kowalski, Ziemia, Księżyc, Jasio to już rzeczowniki **własne**.

*Na rzeczownikach własnych nie oszczędzaj, sknero,
dlatego pisz je zawsze wielką literą.*

4.1. ODMIANA RZECZOWNIKÓW

W języku polskim występują cztery różne deklinacje rzeczownika.

Są to:

1) **męska** — obejmuje rzeczowniki r. męsk. zakończone w M. *Ip* na

— spółgłoskę twardą (*chłop, dom, ząb, rower, pracownik*),

— spółgłoskę miękką (*gość, tatuś, koń, niedźwiedź*),

— spółgłoskę funkcjonalnie miękką (*żołnierz, wąż, afisz*),

— -o w zdrobieniach (*dziadunio, wujcio, Stasio*);

2) **żeńska** — obejmuje rzeczowniki r. żeń. zakończone w M. *Ip* na

— -a (*kobieta, dziewczyna, niedziela, tęcza, ląka*),

— -i (*pani, gospodyni, mistrzyni, nadzorczy*),

— spółgłoskę miękką (*postać, sień, łódź, kość*),

— spółgłoskę funkcjonalnie miękką¹¹¹ (*rzecz, noc, poręcz*),

— -p, -b, -m, -w, -l wymieniane w przypadkach na -p', -b', -m', -w' oraz na -l' (*głęb, dał, brew, krew*);

3) **nijaka** — obejmuje rzeczowniki r. nij. zakończone w M. *Ip* na

— -o (*dziecko, jabłko, słowo, koto, drzewo*),

— -e (*pole, zboże, morze*),

— -ę (*imię, piskłę, żrebie, jagnię*),

— -um¹² (*muzeum, liceum, technikum, archiwum*);

4) **mieszana** — obejmuje rzeczowniki odmieniające się według różnych deklinacji,

np. *sędzia* (niektóre przypadki jak rzeczow., inne jak przym.),

poeta, esteta, atleta, łowca, radca, wojewoda itp. (w *Ip* wg deklinacji żeńskiej,

w *Im* wg deklinacji męskiej).

Uwaga: Każdy z wyżej wymienionych typów deklinacji dzieli się jeszcze na grupy (np. męska na 5 grup).

Szczegółowsze podziały wraz z przykładami są podane na początku wielu słowników, np. na początku *Słownika języka polskiego, Słownika poprawnej polszczyzny*.

4.2. OSOBLIWOŚCI W ODMIANIE RZECZOWNIKÓW

Rzeczowniki rok i człowiek nie odmieniają się w liczbie mnogiej. Na oznaczenie *Im* używamy innych wyrazów: *lata, ludzie* (*jeden rok — dwa lata, jeden człowiek — dwoje ludzi*).

Niemęski mężczyzna?

Wyraz *mężczyzna* zachowuje się prawie jak... *kobieta*! Ma nie tylko żeńską budowę (końcówka -d), lecz także odmienia się według deklinacji żeńskiej.

Rzeczowniki odprzymiotnikowego pochodzenia (np. *leśniczy, borowy, woźny, ślepy, głuchy, położna, przelożona, chorąży, łowczy, podczaszy, podstoły*) odmieniają się w l.poj. jak przymiotniki:

M. *leśnicz-y* por. przymiotnik *tajemnicz-y*

D. *leśnicz-ego* *tajemnicz-ego*

C. *leśnicz-emu* *tajemnicz-emu*

B.	<i>leśnicz-ego</i>	<i>tajemnicz-ego</i>
N.	<i>leśnicz-ym</i>	<i>tajemnicz-ym</i>
Ms.	<i>(o) leśnicz-ym</i>	<i>(o) tajemnicz-ym</i>
W.	<i>leśnicz-y!</i>	<i>tajemnicz-y!</i>

Rzeczowniki typu hrabia, sędzia odmieniają się w *Ip* częściowo jak rzeczownik (M., N., Ms., W.), a częściowo jak przymiotnik (D., C, B.) M. *hrabi-a sędzi-a*

D.	<i>hrabi-ego</i>	<i>sędzi-ego</i>
C.	<i>hrabi-emu</i>	<i>sędzi-emu</i>
B.	<i>hrabi-ego</i>	<i>sędzi-ego</i>
N.	<i>hrabi-ą</i>	<i>sędzi-ą</i>
Ms.	<i>(o) hrab'-i</i>	<i>(o) sędz'-i</i>
W.	<i>hrabi-o!</i>	<i>sędzi-o!</i>

W liczbie mnogiej oba rzeczowniki odmieniają się według deklinacji męskiej (*hrabiowie, sędziowie*).

Rzeczowniki zakończone na -anin (*mieszczanin, dworzanin, chrześcijanin, Marsjanin* itp.) w 1. mn. tracą cząsteczkę -in

1. pojedyncza	1. mnoga	
M.	<i>mieszczan-in</i>	<i>mieszczani-e</i>
D.	<i>mieszczan-in-a</i>	<i>mieszczan — 0</i>
C.	<i>mieszczan-in-owi</i>	<i>mieszczan-om</i>
B.	<i>mieszczan-in-a</i>	<i>mieszczan — o</i>
N.	<i>mieszczan-in-em</i>	<i>mieszczan-ami</i>
Ms.	<i>(o) mieszczan-ini-e</i>	<i>(o) mieszczan-ach</i>
W.	<i>mieszczan-ini-e!</i>	<i>mieszczani-e!</i>

Rzeczowniki r. nijakiego zakończone na -e również mają odmianę nietypową

1. pojedyncza	1. mnoga	
M.	<i>piskl-ę</i>	<i>pisklęt-a</i>
D.	<i>pisklęci-a</i>	<i>piskląt — o</i>

C.	<i>pisklęci-u</i>	<i>pisklęt-om</i>
B.	<i>piskl-ę</i>	<i>pisklęt-a</i>
N.	<i>pisklęci-em</i>	<i>pisklęt-ami</i>
Ms.	<i>(o) pisklęci-u</i>	<i>(o) pisklęt-ach</i>
W.	<i>piskl-ę!</i>	<i>pisklęt-a!</i>

Również rzeczownik *książę* (r. męski) odmienia się w podobny sposób:

1. pojedyncza	1. mnoga	
M.	<i>książ-ę</i>	<i>książęt-a</i>
D.	<i>księci-a</i>	<i>książąt — 0</i>
C.	<i>księci-u</i>	<i>książęt-om</i>
B.	<i>księci-a</i>	<i>książęt-a</i>
N.	<i>księci-em</i>	<i>książęt-ami</i>
Ms.	<i>(o) księci-u</i>	<i>(o) książąt-ach</i>
W.	<i>książ-ę!</i>	<i>książęt-a!</i>

Trzy liczby gramatyczne

Dawniej w języku polskim były trzy liczby gramatyczne:

- 1) pojedyncza — odnosząca się do jednej osoby lub rzeczy (*oko, ucho, słowo, niewiasta, młodzieniec*),
- 2) **podwójna** — odnosząca się do dwóch osób lub rzeczy, często występujących w parze (*oczy, uszy, słowie, niewieście, młodzieńca*),
- 3) **mnoga** — odnosząca się do więcej niż dwóch osób lub rzeczy (*oka, ucha, słowa, niewiasty, młodzieńcy*).

Liczba podwójna już dość dawno znikła (w XVI w.). Jednak do dziś jeszcze spotykamy jej ślady, np. w nazwach przedmiotów tworzących naturalne pary (*ręce — rękoma, oczy — oczyma*) i w przysłowiach (*Cztery gęsi, dwie niewieście narobiły jarmark w mieście; Mądrej głowie dość dwie słowie*).

Rzeczowniki typu ręce, oczy, uszy (dziś *Im*) mają jeszcze niektóre formy (w M., B., N., W.) nie istniejącej już liczby podwójnej, o której przed chwilą była mowa.

M.	<i>ręc-e</i>
----	--------------

D.	<i>rąk</i> — 0
C.	<i>ręk-om</i>
B.	<i>ręc-e</i>
N.	<i>ręk-ami</i> (Im) albo <i>ręk-oma</i> (dawna l. podw.)
Ms.	(o) <i>ręk-ach</i> W. <i>ręc-e!</i>

Rzeczowniki rodzaju nijakiego obcego pochodzenia zakończone na -um (*muzeum, liceum, gimnazjum, planetarium, akwarium, oceanarium, solarium* itd.) nie odmieniają się w liczbie pojedynczej

	l. pojedyncza	l. mnoga
M.	<i>muzeum</i>	<i>muze-a</i>
D.	<i>muzeum</i>	<i>muze-ów</i>
C.	<i>muzeum</i>	<i>muze-om</i>
B.	<i>muzeum</i>	<i>muze-a</i>
N.	<i>muzeum</i>	<i>muze-ami</i>
Ms.	(o) <i>muzeum</i>	(o) <i>muze-ach</i>
W.	<i>muzeum</i>	<i>muze-a!</i>

Albumowe pytanie

Album jest również wyrazem obcego pochodzenia zakończonym na -um, a mimo to odmienia się zarówno w liczbie mnogiej (M. *albumy*, D. *albumów...*), jak i w pojedynczej (M. *album*, D. *albumu*, C. *a/albumowi...*). Czy to znaczy, że stanowi on wyjątek od powyższej reguły?

Istnieje też całkiem spora grupa **rzeczowników** (tzw. **pluralia lantum**) **posiadających wyłącznie liczbę mnogą** (*drzwi, dzieje, gody, nożyce, sanie, schody, sianokosy, skrzypce, wczasy, zaloty* itp.)

	l. pojedyncza	l. mnoga
M.	—	<i>dziej-e</i>
D.	—	<i>dziej-ów</i>
C.	—	<i>dziej-om</i>

B.	—	<i>dziej-e</i>
N.	—	<i>dziej-ami</i>
Ms.	—	(o) <i>dziej-ach</i>
W.	—	<i>dziej-e!</i>

Niektóre rzeczowniki obcego pochodzenia różniące się od polskich budową w ogóle się nie odmieniają. Są to:

1) nazwy pospolite

- niektórych zwierząt i roślin (*boa, kudu, emu, kiwi, awokado, kakao, mango*),
- inne nazwy (*autodafe, resume, menu, five o'clock*);

2) nazwy własne

- niektórych krajów, miast, gór, rzek, jezior itp. (*Peru, Bordeaux, Monte Cassino, Missisipi, Westerplatte*),
- niektóre nazwiska (*Hugo, Delacroix, Dejbe, Poe*).

Przypadki rzeczownika

Nie we wszystkich językach rzeczowniki mają, jak w polskim, po 7 przypadków. Niektóre z nich mają tylko jeden lub dwa przypadki (np. angielski). Są jednak języki posiadające kilkadziesiąt a nawet kilkaset przypadków. W języku tabassaran w Dagestanie (Kaukaz) rzeczowniki odmieniają się przez 48 przypadków, Eskimosi natomiast używają aż 252 przypadki dla rzeczowników prostych.

4.3.ІМЕННИК

Граматичні категорії іменника:

Рід (rodzaj): - męski - чоловічий

- męskoosobowy - чоловічо-особовий

- męskożywotny - чоловічо-тваринний

- męskonieżywotny - чоловічо-предметний (речовий)

- żeński - жіночий

- nijaki - середній. **Число** (liczba): pojedyncza - одина, mnoga - множина. **Відмінок** (przypadek):

Mianownik (M.) Kto? Co?

Dopełniacz (D.)	Kogo? Czego?
Celownik (C.)	Komu? Czemu?
Biernik (B.)	Kogo? Co?
Narzędnik (N.)	Kim? Czym?
Miejscownik (Ms.)	Kim? Czym? (o, na, w)
Wołacz (W.)	-----

Майже кожен іменник має певний граматичний рід (виняток -іменники т.зв. подвійного роду: sierota, kaleka, burczymucha, gadała тощо).

Іменники чоловічого роду закінчуються на:

- приголосний (твердий, м'який або стверділий): dom, rower, pan, Polak, koń, pokój, liść, maź, klucz, bagaż, król, sekretarz;
- o: tatusio, Stasio, Fredro, Franko, Szewczenko;
- a: artysta, poeta, sędzia, hrabia, kierowca, wojewoda;
- i, -y, -e: Antoni, Batory, Linde.

Іменники жіночого роду закінчуються на:

- a (тверда, м'яка або стверділа основа): kobieta, gazeta, książka, róża, ulica, fala, praca, Kasia, ziemia;
- i (м'яка основа): pani, gospodyni, krawczyni, bogini, sprzedawczyni;
- приголосний (м'який або стверділий): noc, radość, pieśń, kolej, wieś, dłoń, młodzież.

Іменники середнього роду закінчуються на:

- o (тверда основа): okno, ucho, mydło, ciało, jabłko, jezioro, dziecko;
- e (м'яка або стверділа основа): pole, serce, zboże, danie, morze;
- ę (м'яка або стверділа основа): dziewczę, imię, cielę, kurczę, prosię;
- um: plenum, audytorium, muzeum, seminarium, liceum, stypendium.

Увага! Деякі запозичені іменники в польській мові мають інший граматичний рід, ніж в українській (російській) мові.

- Наприклад:* afisz (ч.р.) - афіша (ж. р.), atak (ч.р.) - атака (ж. р.), detal (ч. р.) - деталь (ж. р.), kotlet (ч.р.) - котлета (ж. р.), medal (ч. р.) - медаль (ж. р.), telegram

(ч.р.) - телеграма (ж. р.), program (ч.р.) - програма (ж. р.), serdelek (ч.р.) - сарделька (ж. р.), awangarda (ж. р.) - авангард (ч. р.), grupa (ж. р.) - грип (ч. р.), metoda (ж. р.) - метод (ч. р.), plaża (ж. р.) - пляж (ч. р.); Bałtyk (ч.р.) - Балтика (ж. р.), Bruksela (ж. р.) - Брюссель (ч. р.), Jerozolima (ж. р.) - Єрусалим (ч. р.), Norymberga (ж. р.) - Нюрнберг (ч. р.), Kubań (ч. р.) - Кубань (ж. р.), Poznań (ж. р.) - Познань (ж. р.).

Категорія числа іменників

Категорія числа іменників у польській мові принципово не відрізняється від аналогічної категорії в українській (російській) мові. **БІЛЬШІСТЬ** іменників мають як форми однини, так і форми множини: matka-matki, kot-koty, zeszyt-zeszyty, lekarz-lekarze, człowiek

- **ludzie**, dziecko - dzieci.

Аналогічно до інших слов'янських мов у польській мові є іменники, які мають лише форму множини (т.зв. **pluralia tantum**). *Наприклад:*

rodzice, brednie, wczasy, imieniny, urodziny, dożynki, wakacje, ferie, juwenalia, bakalie, realie, Tatry, Bałkany, Węgry, Karpaty, Kielce, Katowice, а також іменники, які мають лише форму однини (т.зв. **singularia tantum**).

Наприклад:

życie, piękno, uroda, braterstwo, szczęście, gniew, żelazo, miedź, złoto, makaron (макарони), kozactwo, rodzeństwo (рідні брати і сестри), chłopstwo, ptaństwo, pieczywo (хлібобулочні вироби), brzezina (березовий гай), sosnina (сосновий ліс), dębina (дубовий ліс), hołota, biedota, ludzkość.

Відміна іменників (deklinacje)

Традиційно поділ на відміни іменників у польській мові здійснюється за родами: відміна іменників чоловічого роду (**deklinacja męska**), відміна іменників жіночого роду (**deklinacja żeńska**) і відміна іменників середнього роду (**deklinacja nijaka**). Окремо стоїть так звана «мішана відміна» (**deklinacja mieszana**).

Уся польська система відмінювання у порівнянні з українською (російською) мовою має менший ступінь узагальнення, тобто має більшу кількість відмінкових

форм в рамках одного типу відмінювання. У чоловічій, жіночій і середній відмінах значну роль грає м'який різновид іменників (основа закінчується на м'який або стверділий приголосний), відмінкові форми якого відрізняються від іменників твердого різновиду. Велике значення має також і чергування голосних і приголосних у відмінкових формах іменників.

Увага! До стверділих (або історично м'яких) приголосних відносяться такі приголосні: sz. cz. rz. ż. dz. dź. c. l.

ВІДМІНА ІМЕННИКІВ СЕРЕДНЬОГО РОДУ

(Deklinacja nijaka)

У відміні іменників середнього роду виділено **чотири типи**:

- 1) іменники, які закінчуються на -o (твердої основи): okno, mydło, krzesło, konto, drzewo, miasto, mięso, zero;
- 2) на -e (м'якої та стверділої основи): pole, morze, śniadanie, podwórze, marzenie, zdanie, zboże;
- 3) на -ę (м'якої та стверділої основи): imię, ciele, kurczę, plemię, ramię, źrebię, prosię;
- 4) на -um: liceum, muzeum, plenum, akwarium, sanktuarium.

1) Іменники із закінченням -o

Liczba pojedyncza

M.B.	drzewo	gniazdo	mięso	śloto	okno	miasto
D.	drzewa	gniazda	mięsa	ślota	okna	miasta
C.	drzewu	gniazdu	mięsu	ślotu	oknu	miastu
N.	drzewem	gniazdem	mięsem	ślotem	oknem	miastem
Ms.	drzewie	gnieździe	mięsie	ślocie	oknie	mieście

Liczba mnoga

M.B.	drzewa	gniazda	mięsa	ślota	okna	miasta
D.	drzew	gniazd	mięś	ślót	okien	miast

C. drzewom gniazdom mięsom ślotom oknom miastom
N. drzewami gniazdami mięsami ślotami oknami miastami
Ms. drzewach gniazdach mięsach ślotach oknach miastach

В середній відміні знахідний відмінок однини і множини завжди має форму називного відмінка. Кінцеві приголосні твердої основи чергуються у місцевому відмінку однини: drzewo - на drzewie, koło - на kole, okno - w oknie, śloto - w ślocie.

Іменники середнього роду з основами на приголосні k, g, ch

' мають в місцевому відмінку однини закінчення -u, перед яким не

відбувається чергувань приголосних¹. Закінчення -u мають також

' Чергування приголосних в основах іменників чоловічого роду твердої групи:

d: Ai - sąsiad : sąsiedzi, ogród : w ogrodzie t: c - student: studenci, kot: o kocie ch : ś - Czech : Czesi

k : c - robotnik : robotnicy, chłopak : chłopcy y: cl/ biolog : biolodzy, filolog :

filolodzy r : rz - doktor : doktorzy, rektor : rektorzy, dolar : o dolarze l:l- stol : na stole,

s : ś pies : o psie

m : m\ W : w', b : b\ p : p\ f : f - atom : o atomie, lew : o lwie, ząb : w zębie, snop : o

морів,

Чергування в іменниках чоловічого роду

Крім чергування кінцевих приголосних в основах іменників часто зустрічається і

чергування голосних:

є : 0 (фонетичний нуль) - pies : psa, dzień : dnia,

ó : o - stół : stołu, nóż : noża, wół : wołu, pokój : pokojem;

ą : ę - mąż : męża, zając : zajęcy, widnokrąg : widnokreği, dąb : dębem, ząb : zęby.

деякі іменники м'якої основи із закінченням -o (**jajo, radio, studio**).

В орудному відмінку однини перед закінченням -et приголосний основи пом'якшується, напр. jabłko -jabłkiem.

В основах іменників середнього роду присутні такі ж чергування голосних, як і в іменниках чоловічого роду: miasto — w mieście, gniazdo — w gnieździe, okno —

okien, jabłko -jabłek.

Liczba pojedyncza

M.B.	koło	ciało	wiadro	echo	jabłko
D.	koła	ciała	wiadra	echa	jabłka
C.	kołu	ciału	wiadru	echu	jabłku
N.	kołem	ciałem	wiadrem	echem	jabłkami
Ms.	kole	ciele	wiadrze	echu	jabłku

Liczba mnoga

M.B.	koła	ciała	wiadra	echa	jabłka
D.	kół	ciał	wiader	ech	jabłek
C.	kołom	ciałom	wiadrom	echom	jabłkom
N.	kołami	ciałami	wiadrami	echami	jabłkami
Ms.	kołach	ciałach	wiadrach	echach	jabłkach

2) Іменники із закінченням -e Liczba pojedyncza

M.B.	pole	serce	zboże	zdjęcie	danie
D.	poła	serca	zboża	zdjęcia	dania
C.	polu	sercu	zbożu	zdjęciu	daniu
N.	połem	sercem	zbożem	zdjęciem	daniem
Ms.	polu	sercu	zbożu	zdjęciu	daniu
W.	pole	serce	zboże	zdjęcie	danie

Liczba mnoga

M.B,W,	pola	serca	zboża	zdjęcia	dania
D.	pól	serc	zboż	zdjęć	dań
C.	polom	sercom	zbożom	zdjęciom	damom
N.	polami	sercami	zbożami	zdjęciami	daniami
Ms.	polach	sercach	zbożach	zdjęciach	daniach

3) Іменники із закінченням -с

Іменники середнього роду із закінченням -ę мають у відмінках розширену основу і відмінюються за такими зразками:

Зразок 1: Liczba pojedyncza

Liczba mnoga

M.B.W. imię ramię M.B. imiona ramiona

D. imienia ramienia D. imion ramion

C. imieniu ramieniu C. imiońcfen ramionom

N. imieniem ramieniem N. imionami ramionami

Ms. imieniu ramieniu Ms. imionach ramionach

За зразком 1 відмінюються іменники типу: znamię, ciemię, brzemię, plemię, strzemię, siemię.

Зразок 2: Liczba pojedyncza

Liczba mnoga

M.B.W. cielę szczenię M.B.W. cielęta szczenięta

D. cielęcia szczenięcia D. cieląt szczeniąt

C. cielęciu szczenięciu C. cielętom szczeniętom

N. cielęciem szczenięciem N. cielętami szczeniętami

Ms. cielęciu szczenięciu Ms. cielętach szczeniętach

За зразком 2 відмінюються іменники типу: zwierzę, bydłę, dziewczę, kurczę, źrebię, jagnię, koźlę та ін.

4) Іменники із закінченням -um

Іменники такого типу в однині не відмінюються. У родовому відмінку множини вони мають закінчення -ów, характерне для іменників чоловічого роду.

Liczba pojedyncza

Liczba mnoga

M.B. muzeum stypendium muzea stypendia

D. muzeum stypendium muzeów stypendiów

C. muzeum stypendium muzeom stypendiom

N. muzeum stypendium muzeami stypendiami

Ms. muzeum stypendium muzeach stypendiach

Коментар до відмінкових форм середньої відміни

Mianownik liczby pojedynczej має закінчення -o в твердих основах, -e в основах, які закінчуються м'якою або стверділою приголосною та -ę.

Dopelniacz liczby pojedynczej має для усіх іменників середнього роду закінчення -a.

Celownik liczby pojedynczej - завжди закінчення -u.

Biernik w obu liczbach має форму називного відмінка, незалежно від семантичної категорії: «особа», «жива істота» чи «предмет»:

Narzędnik liczby pojedynczej - завжди закінчення -em.

Miejscownik liczby pojedynczej має два закінчення: -e (для твердої основи) та -u (для м'якої або стверділої основи). Лише перед закінченням -e відбуваються чергування кінцевої приголосної основи, можливі також чергування голосних в основі слова: ciało — w ciele, miasto — w mieście, lato - w lecie.

Mianownik liczby mnogiej - завжди закінчення -a.

Dopełniacz liczby mnogiej має, як правило, форму з нульовим закінченням (pole - pól, serce -serc, danie - dań). Лише в деяких іменниках м'якої основи може з'являтися закінчення -i (narzędzie — narzędzi) або -y (podwórze — podwórzy). В цьому відмінку частими є і чергування голосних основи: e // o (jabłko -jabłek, okno -okien); o // ó (pole - pól, koło - kół, zboże - zbóż); e // a (święto -święt, jagnię - jagniąt).

Celownik liczby mnogiej - завжди закінчення -om.

Narzędnik liczby mnogiej - завжди закінчення -ami (рідко -mi).

Miejscownik liczby mnogiej - завжди закінчення -ach.

Нерегулярна відміна іменників середнього роду.

1) oko, ucho, dziecko

Liczba pojedyncza

M.B.W.	oko	ucho	dziecko
D.	oka	ucha	dziecka
C.	oku	uchu	dziecku
N.	okiem	uchem	dzieckiem
Ms.	oku	uchu	dziecku

Liczba mnoga

M.B.W.	oczy	uszy	dzieci
D.	oczu	uszu	dzieci
C.	oczom	uszom	dzieciom
N.	oczami	uszami	dziećmi

lub oczyma Ms. oczach uszach dzieciach

2) książę

Liczba pojedyncza Liczba mnoga

M.W.	książę	książęta
D.	księcia	książąt
C.	księciu	książętom
B.	księcia	książąt
N.	księciem	książętami
Ms.	księciu	książętach

3) radio, studio

Liczba pojedyncza Liczba mnoga

M.B.	radio	studio	radia	studia
D.	radia	studia	-----	studiów
C.	radiu	studiu	radiom	studiom
N.	radiem	studium	radiami	studiami
Ms.	radiu	studiu	radiach	studiach

В місцевому відмінку однини є також невідмінювана форма: w radiu або w radio, w studiu або w studio.

Увага! Форма родового іменника множини іменника *radio* не вживається.

ВПРАВИ

1. Провідмінати за відмінками в однині і множині: drzewo, podwórko, jabłko, morze, narzędzie, zadanie, kurczę, imię, akwarium, muzeum.

2. Утворити форму місцевого відмінка однини: auto, życie, bogactwo, dno, miejsce, miasto, fiasko, ryzyko, dyktando, sumienie, piwo,

rolnictwo, żyto, biuro, biurko, echo, uczucie, metro, lato, żebro, tętno, stado, żelazo, jajko, obuwie, szczęście, kino, badanie, gniazdo, mydło, siano, ciastko, ciasto, pojęcie, pianino, województwo, masło, pudło, pudełko, nazwisko, pokolenie, mango, wesele, konto, dobro, ziarno, futro, palto, serce, łóżko, mleko.

3. Утворити форму називного і родового відмінка множини: święto, pole, jabłko, brawo, koło, porzekadło, słówko, uczucie, jezioro, prawo, liceum, dziewczę, prawidło,

kociątko, kolano, płuco, oskrzele, bezdroże, miasto, dobro, niemowlę.

4. Розкрити дужки, вживаючи іменники в місцевому відмінку однини:

Miasteczko leży na (ubocze) od linii kolejowych. Dziecko spokojnie śpi w (łóżeczko). Mama ugotowała kaszę na (mleko). Na tym (zdjęcie) nie jesteś do siebie podobny. Po krótkim (szkolenie) prowadzono zajęcia praktyczne. Powiedz, co ci leży na (serce). Coś wisi w (powietrze)! Przyłapano go na (kłamstwo). Mój ojciec pracuje jako kierowca w (pogotowie ratunkowe). Jaki piękny ten rysunek na (szkło)! Cieszę się, że jesteś w dobrym (zdrowie).

5. В тексті підкреслити іменники середнього роду:

Chandra to jeszcze nie depresja, chociaż ma wiele wspólnego: smutek duszy, poczucie beznadziejności, pragnienie, żeby tak chciało się chcieć. Chandra jest dokuczliwym stanem naszego nastroju, który zaczyna się tak wjesienny wieczory, jak i wtedy, kiedy za oknami zaczyna się wiosna. Ona może być sygnałem dużego przemyślenia.

ВІДМІНА ІМЕННИКІВ ЖІНОЧОГО РОДУ (Deklinacja żeńska)

До жіночої відміни належать іменники, які закінчуються на:

- 1) голосний -а (твердої основи): matka, barwa, siostra, klasa, torba;
- 2) голосний -а (м'якої або стверділої основи): ziemia, ulica, praca, koszula, lekcja;
- 3) голосний -i (м'якої основи): pani, gospodyni, bogini, wykładowczyni;
- 4) приголосний (стверділий або м'який): rzecz, pieśń, brew.

1) Іменники жіночого роду на -а (твердої основи):

Liczba pojedyncza

- M. barwa głowa taśma baza klasa łąza
D. barwy głowy taśmy bazy klasy łązy
C. barwie głowie taśmie bazie klasie łązie
B. barwę głowę taśmę bazę klasę łążę
N. barwą głową taśmą bazą klasą łążą
Ms. barwie głowie taśmie bazie klasie łązie
W. barwo! głowo! taśmo! bazo! klaso! łązo!

Liczba mnoga M.W. barwy głowy taśmy bazy klasy łązy

- D. barw głów taśm baz klas łąz
C. barwom głowom taśmom bazom klasom łązom
B. barwy głowy taśmy bazy klasy łązy
N. barwami głowami taśmami bazami klasami łązami
Ms. barwach głowach taśmach bazach klasach łązach

Liczba pojedyncza

- M. apteka noga mucha siostra matka koleżanka
D. apteki nogi muchy siostry matki koleżanki
C. aptece nodze musze siostrze matce koleżance
B. aptekę nogę muchę siostrę matkę koleżankę
N. apteką nogą muchą siostrą matką koleżanką
Ms. aptece nodze musze siostrze matce koleżance
W. apteko! nogo! mucho! siostro! matko! koleżanko!

Liczba mnoga M.B.W. apteki nogi muchy siostry matki koleżanki

- D. aptek nóg much sióstr matek koleżanek
C. aptekom nogom muchom siostrzem matkom koleżankom
N. aptekami nogami muchami siostrami matkami koleżankami
Ms. (o) aptekach nogach muchach siostrach matkach koleżankach

При відмінюванні жіночих іменників твердої основи наявні такі чергування кінцевих приголосних основи в давальному і місцевому відмінках однини: m /m\ n/ń, s/s', z/z', w/w', t/ć, d/dź, ł/l, r/rz, k/ c, g/dz, ch /sz (taśma — taśmie, zmiana — zmianie, klasa — klasie, baza — bazie, głowa — głowie, kobieta — kobiecie, bieda — biedzie, pszczoła — pszczole, kołdra — kołdrze, apteka — aptece, noga — nodze, mucha — musze).

В основах також можуть ставатися чергування голосних: o/ó (głowa - głów, noga - nóg, pszczoła - pszczół), e / 0 (łązy - łąz, kołdry-kołder).

Іменники з основою на задньоязикові k, g мають в давальному однини та в називному і знахідному множини закінчення -i, перед яким відбувається пом'якшення цих приголосних: k/k', g/g' (apteka - apteki, noga - nogi).

2) Іменники жіночого роду на -а (стверділої або м'якої основи):

Liczba pojedyncza

M.	ulica	teczka	cisza	wieża	fala
D.	ulicy	teczy	ciszy	wieży	fali
C.	ulicy	teczy	ciszy	wieży	fali
B.	ulicę	teczę	ciszę	wieżę	falę
N.	ulicą	teczą	ciszą	wieżą	falą
Ms.	ulicy	teczy	ciszy	wieży	fali
W.	ulico!	teczo!	ciszo!	-----	-----

Liczba mnoga M.B.W. ulice teczę - wieże fale

D.	ulic	teczę	-	wież	fal
C.	ulicom	teczom	-	wieżom	falom
N.	ulicami	teczami	-	wieżami	falami
Ms.	ulicach	teczach	-	wieżach	falach

Liczba pojedyncza

M.	ziemia	armia	lekcja	szyja	ciocia	pralnia
D.	ziemi	armii	lekcji	szyi	cioci	pralni
C.	ziemi	armii	lekcji	szyi	cioci	pralni
B.	ziemię	armię	lekcję	szyję	ciocię	pralnię
N.	ziemią	armią	lekcją	szyją	ciocią	pralnią
Ms.	ziemi	armii	lekcji	szyi	cioci	pralni

W. ziemio! armio! lekcjo! szyjo! ciociu! pralnio!

Liczba mnoga

M.B.W.	ziemie	armie	lekcje	szyje	ciocie	pralnie
D.	ziem	armii	lekcji	szyj	cioc	pralni
C.	ziemiom	armiom	lekcjom	szyjom	ciociom	pralniom
N.	ziemiami	armiami	lekcjami	szyjami	ciociami	pralniami
Ms.	ziemiach	armiach	lekcjach	szyjach	ciociach	pralniach

При відмінюванні іменників м'якої основи чергування приголосних не відбуваються. У родовому, давальному і місцевому відмінках однини закінчення -у додається після приголосних *s, cz, sz, ż(rz)*, лише в основах на приголосний -l та після м'яких фонетично приголосних з'являється закінчення -i (*chwila - chwili, cebula - cebuli, fala - fali, ziemia - ziemi, ciocia - cioci*). Ця різниця має радше орфографічний характер, ніж морфологічний. Закінчення -i в основах, які закінчуються на -j після голосних, зливається з цим -j: *szyja — szyi, aleja — alei*. Аналогічно відмінюються іменники іншомовного походження типу *idea* (D. *idei*), *statua* (D. *statui* або *statuy*).

Якщо приголосний *j* в кінці основи стоїть після приголосних *s, c, z* в словах іншомовного походження, то зберігається написання з літерою *j* у всіх відмінках: *lekcja - lekcji, sesja - sesji, poezja - poezji*. Після усіх інших приголосних «jota» пишеться як і: *armia - armii, Arabia - Arabii, Dania - Danii, historia - historii, Cepelia - Cepelii* (*Cepelia* - скорочення від *CPLiA - Centrala Przemysłu Ludowego i Artystycznego*).

3) Іменники жіночого роду на -i (м'якої основи):

Liczba pojedyncza Liczba mnoga

M.	gospodyni	pani	gospodynie	panie
D.	gospodyni	pani	gospodyń	pań
C.	gospodyni	pani	gospodyniom	paniom
B.	gospodynię	panią	gospodynie	panie
N.	gospodynią	panią	gospodyniami	paniami
Ms.	gospodyni	pani	gospodyniach	paniach
W.	gospodyni!	pani!	gospodynie!	panie!

Іменник *pani* має в знахідному відмінку однини виняткове закінчення -a.

4) Іменники жіночого роду на приголосний (стверділий або м'який)

a) із стверділою основою:

Liczba pojedyncza

M.	poręcz	młodzież	noc	sól
----	--------	----------	-----	-----

- D. poręczy młodzieży nocy soli
 C. poręczy młodzieży nocy soli
 B. poręcz młodzież noc sól
 N. poręczą młodzieżą nocą solą
 Ms. poręczy młodzieży nocy soli
 W. ----- młodzieży! nocy! —

Liczba mnoga

- M.B.W. poręcze noce sole
 D. poręczy nocy soli
 C. poręczom nocom solom
 N. poręczami nocami solami
 Ms. poręczach nocach solach

б) із м'якою основою:

Liczba pojedyncza

- M.W. kolej dłoń gałąź nić odpowiedź wieś
 D. kolei dłoni gałęzi nici odpowiedzi wsi
 C. kolei dłoni gałęzi nici odpowiedzi wsi
 B. kolej dłoń gałąź nić odpowiedź wieś
 N. koleją dłonią gałęzią nicią odpowiedzią wsią
 Ms. kolei dłoni gałęzi nici odpowiedzi wsi

Liczba mnoga

- M.B.W. koleje dłonie gałęzie nici odpowiedzi wsie
 D. kolei dłoni gałęzi nici odpowiedzi wsi
 C. kolejom dłoniom gałęziom niciom odpowiedziom wsiom
 N. kolejami dłońmi gałęziami nićmi odpowiedziami wsiami
 Ms. kolejach dłoniach gałęziach niciach odpowiedziach wsiach

Коментар до відмінкових форм жіночої відміни

Mianownik liczby pojedynczej має закінчення на голосний: -a, -i. Закінчення -a мають як іменники з твердою, так і з м'якою (стверділою) основами (głowa, studentka, praca, lekcja, ziemia).

Крім цього іменники жіночого роду можуть мати чисту основу на приголосний (м'який або стверділий), з т.зв. «нульовим» закінченням (dłoń, pieśń, krew, cerkiew, noc, rzecz, wieź).

Dopelniacz liczby pojedynczej має закінчення -у в основах на твердий і стверділий приголосний (głowy, prasy, rzeczy), і закінчення -і в основах на м'який приголосний (ziemi, cioci) або на l, k, g (fali, ręki, nogi).

Celownik liczby pojedynczej має для твердих основ закінчення -є, яке спричиняє зміни кінцевих приголосних основи (чергування): kobieta - kobiecie, szosa - szosie, noga - nodze. Іменники м'якої основи мають таке ж закінчення, як і в родовому відмінку: -і після м'яких приголосних (cioci, gospodyni, kości), -у після стверділих приголосних (tęczy, nocy).

Biernik liczby pojedynczej має для усіх іменників жіночого роду, які закінчуються на голосний (-a або -i) одне закінчення -ę (rękę, szkołę, ziemię, poezję, gospodynię). У іменників з нульовим закінченням форма знахідного дорівнює формі називного відмінка (noc, rzecz, wieś).

Narzędnik liczby pojedynczej - одне для усіх іменників жіночого роду закінчення — a.

Miejscownik liczby pojedynczej має форму давального відмінка (-є для твердих основ, -і після м'яких приголосних, -у після стверділих).

Wołacz liczby pojedynczej має закінчення -o для іменників із закінченням -a з твердою основою (matko! żono! dziewczyno!), стверділою (duszo!) і деяких м'яких основ (ziemio!). Іменники з м'якою основою, зокрема здрібнілі іменники, дуже часто мають закінчення -u (ciociu!, mamusiu!, Krysiu!, Kasiu!, Joasiu!, Marysiu!). Іменники, які закінчуються голосним -i, мають форму називного відмінка (pani!, gospodyni!). Іменники на приголосний мають закінчення -i (wsi!) або -у (młodzieży!, nocy!).

Mianownik liczby mnogiej іменників твердої основи має закінчення -у (głowy, siostry), м'якої (стверділої) -є (prace, ziemie, gospodynie). Іменники, основа яких закінчується на k, g мають закінчення -i (apteki, koleżanki, drogi). У іменників на приголосний можуть бути закінчення -є (dłoń - dłonie, łódź - łodzie, wieś - wsie)

або -у (rzecz - rzeczy, mysz - myszy) та -і (nić - nici, brew - brwi). Деякі з них характеризуються варіативністю у виборі закінчення: postać: postaci / postacie.

Dopełniacz liczby, mnogiej у іменників на голосний, як правило, має нульове закінчення (чисту основу), при цьому можуть відбуватися чергування голосних: głowa ~ głów, noga - nóg, ręka - rąk, łza - łez, teczka - teczek, kreska - kresek. Закінчення -і або -у мають іменники, які закінчуються на приголосний. Закінчення -і може також з'явитися і у іменників м'якої основи: pralnia— pralni, cukiermia — cukierni, або ж у іменників іншомовного походження типу: lekcja — lekcji, historia—historii.

Celownik liczby mnogiej - завжди закінчення -om, спільне для усіх іменників, що відмінюються.

Biernik liczby mnogiej має завжди форму називного відмінка.

Narzędnik liczby mnogiej має у більшості іменників жіночого роду закінчення -ami. І лише деякі іменники мають закінчення -ті (kość - kośćmi, nić - nićmi).

Miejscownik liczby mnogiej - одне закінчення -ach.

Wołacz liczby mnogiej завжди відповідає формі називного відмінка.

Особливу парадигму відмінювання має іменник **ręka**:

Liczba pojedyncza		Liczba mnoga
M.	ręka	ręce
D.	ręki	rąk
C.	ręce	rękom
B.	rękę	ręce
N.	ręka	rękami lub rękoma
Ms.	ręce	rękach
W.	ręko!	ręce!

ВПРАВИ

1. Провідміняти за відмінками в однині і множині: studentka, kobieta, mamusia, lista, książka, Olga, pogoda, pani, wykładowczyni, grupa, Polska, Ukraina, szansa,

g rzecz, noc, praca.

2. Утворити форму давального та місцевого відмінка однини: matka, żona, praca, pieśń, mąka, ciocia, zima, studentka, turystka, Turcja, siostra, kartka, ziemia, pamięć, ojczyzna, straż, Anglia, ręka, tramwaj,

miłość, geś, gospodyni, bogini, jodła, ławka, Ukraina, pogoda, uroda, Białoruś, żaba, róża, Monika, grupa, plaża, twarz, Małgośka, kuzynka.

3. Утворити форму називного і родового відмінка множини: matka, żona, praca, pieśń, mąka, ciocia, zima, studentka, turystka, siostra, kartka, ziemia, pamięć, ojczyzna, straż, ręka, tramwaj, miłość, geś, gospodyni, bogini, jodła, ławka, pogoda, uroda, żaba, róża, badaczka, grupa, plaża, twarz, cioteczka, kuzynka.

4. Розкрити дужки, вживаючи іменники у відповідному відмінку однини та множини:

Moja (rodzina) doprowadziła mnie do (rozpaczy). Mam dla ciebie dobre (wiadomości). Aresztowano go za napad z (broń). Stare mury były pokryte (pleśń). W (Rosja) mieszkaj ej brat. Dwie moje (koleżanka) wyjechały do (Polska). Studiuję (turystyka). Moja (ciocia) pracuje w (przychodnia). Za (pomocą) tej (maszyna) produkujemy (nić) do szycia. W tej (książka) opowiada się o (historia) naszej (ojczyzna). Potrzebuję nowej (parasolka). W (torebka) leżały niepotrzebne (rzecz). Do (praca) wychodzę o ósmej (godzina) z (pani Agnieszka).

5. Перекласти польською мовою:

1. Моя бабуся живе в селі. 2. Я походжу з села. 3. У мене є подруга в Білорусі. 4. Вона попросила допомоги. 5. Дівчинка йде до сповіді. 6. Мені подобаються модні речі. 7. У тебе такі гарні брови! 8. Я люблю подорожі. 9. Поговоримо про погоду. 10. У мене немає подруг. 11. Я не люблю овочевих супів.

ВІДМІНА ІМЕННИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ

(Deklinacja męska)

При відмінюванні іменників цієї відміни враховується лексико-граматична категорія «істота - неістота» (в однині), «особа — неособа» (у множині), а також твердість чи м'якість (стверділість) кінцевих приголосних основи.

Іменники на позначення неістот мають у знахідному відмінку (Bierniku) однини

форми називного відмінка, а іменники на позначення істот- форми родового відмінка (Dopełniacza).

У множині іменники на позначення «неосіб» мають у знахідному відмінку (Bierniku) форми називного відмінка (Mianownika), а іменники на позначення осіб - форми родового відмінка (Dopełniacza).

До чоловічої відміни належать такі іменники:

1) назви осіб твердої групи: pan, student, prezydent, profesor, doktor, rektor, pracownik, chłop, chłopak, facet, filolog, brat, syn,

2) назви істот твердої групи: pies, kot, ptak, lew, słowik, paw,

3) назви предметів твердої групи: zeszyt, ołówek, długopis, stół, dom, ogród, las, komputer, komitet, sejm, pociąg, samochód, gram, słownik, młotek, wtorek;

4) назви осіб м'якої групи: mąż, chłopiec, zięć, nauczyciel, przyjaciel, wuj, stryj, drań, król, lekarz, gospodarz, ksiądz, gość, bogacz, tłumacz, uczeń, mędrzec;

5) назви істот м'якої групи: wąż, koń, słoń, krokodyl, zając, wróbel, struś;

6) назви предметів м'якої групи: piec, dzień, miesiąc, talerz, pokój, kraj, nóż, deszcz, płaszcz, maj, lipiec;

7) іменники на -o: Jasio, Kazio, Tazio, dziadunio, wujcio, tatusio.

ТВЕРДА ГРУПА («неособи»)

L.p.	L.m.	L.p.	L.m.
M.	atom	atomy	kot koty
D.	atoma	atomów	kota kotów
C.	atomowi	atomom	kotu/owi kotom
B.	atom	atomy	kota koty
N.	atomem	atomami	kotem kotami
Ms.	(o) atomie	(w) atomach	(o) kocie (o) kotach
W.	atomie!	atomy!	kocie! koty!

ТВЕРДА ГРУПА («особи»)

L.p.	L.m.	L.p.	L.m.
M.	student	studenci	robotnik robotnicy
D.	studenta	studentów	robotnika robotników

C.	studentowi	studentom	robotnikowi	robotnikom
B.	studenta	studentów	robotnika	robotników
N.	studentem	studentami	robotnikiem	robotnikami
Ms. (o)	studencie	studentach	(o) robotniku	robotnikach
W.	studencie!	studenci!	robotniku!	robotnicy!

При відмінюванні іменників твердої групи у множині слід враховувати їх лексико-граматичну класифікацію за родами: чи це є чоловічо-особовий чи чоловічо-неособовий. До першого відносяться іменники, які називають осіб (людей), до другого - усі інші (назви тварин, предметів, явищ тощо).

Чергування приголосних в основах іменників твердої групи:

d : dź - sąsiad : sąsiedzi, ogród: w ogrodzie t : c - student: studenci, kot: o kocie ch : ś - Czech : Czesi

k : c - robotnik: robotnicy, chłopiec: chłopcy g : dz - biolog: biolodzy, filolog: filolodzy r : rz - doktor: doktorzy, rektor: rektorzy, dolar: o dolarze ł : l - stół: na stole, s : ś - pies : o psie

m : m', w : w', b : b', p : p', f : f' - atom : o atomie, lew: o lwie, ząb : w zębie, snop : o snopie.

Чергування голосних в основах іменників

Крім чергування кінцевих приголосних в основах іменників часто зустрічається і чергування голосних:

e : 0 (фонетичний нуль) - pies : psa, dzień : dnia, dworzec:dworca, ó : o-stół: stołu, nóż: noża, ale: ból:bólu, a : ę - mąż : męża, zając : zający.

М'ЯКА ГРУПА

До цієї групи зараховуємо іменники, основи яких закінчуються на м'який (ś, ź, ć, dź, ń, j) і стверділий (sz, cz, rz (ż), c, dz, dź, l) приголосний, а також із закінченням -o.

ОДНИНА

M.	koń	lekarz	kraj	wujcio
D.	konía	lekarza	kraju	wujcia
C.	koniowi	lekarzowi	krajowi	wujciowi

B.	konia	lekarza	kraj	wujcia
N.	koniem	lekarzem	krajem	wujciem
Ms.	(o) koniu	lekarzu	kraju	wujciu
W.	koniu!	lekarzu!	kraju!	wujciu!

МНОЖИНА

M.W.	konie	lekarze	kraje	wujciowie
D.	koni	lekarzów	krajów	wujciów
C.	koniom	lekarzom	krajom	wujciom
B.	konie	lekarzów	kraje	wujciów
N.	koniami	lekarzami	krajami	wujciami
Ms.	okoniach	o lekarzach	o krajach	o wujciach

Огляд деяких відмінкових закінчень іменників чоловічої відміни:

Dopełniacz liczby pojedynczej має два закінчення: -a і -u.

Закінчення -a мають усі іменники, що є назвами осіб і істот (sąsiad - sąsiada, student - studenta, lekarz - lekarza, kot - kota, koń - konia, termit - termita, pies - psa). У цій категорії лише іменники **wół** і **bawół** мають закінчення -u (wołu, bawołu).

Серед іменників-назв неістот закінчення -a мають:

- назви знарядь праці, посуду: młotek - młotka, telewizor - telewizora, komputer - komputera, ołówek - ołówka, chlew - chlewa, noż - noża;

- назви місяців: marzec - marca, grudzień - grudnia, maj - maja, listopad - listopada; (за винятком іменника *luty*, який має прикметникову відміну: luty - lutego);

- назви мір і ваги: hektar - hektara, litr - litra, metr - metra, kilogram - kilograma;

- назви танців, валюти: walc - walca, krakowiak - krakowiaka, rock - rocka, dolar - dolara, rubel - rubla, funt - funta;

- здрібнілі іменники та іменники з суфіксом -ik: słownik - słownika, kurnik - kurnika, stolik - stolika, śmietnik - śmietnika, rzutnik

- rzutnika;

- більшість назв польських міст, інших міст і річок: Gdańsk - Gdańska, Toruń - Torunia, Poznań - Poznań, Kraków - Krakowa, Szczecin - Szczecina, Wrocław - Wrocławia, Radom - Radomia (але: Białystok - Białegostoku, Krasnystaw -

Krasnegostawu), Paryż - Paryża, Kijów - Kijowa, Dunajec - Dunajca, Niemen - Niemna.

Закінчення -u мають іменники, що є назвами неістот (zeszyt - zeszytu, dom - domu, deszcz - deszczu, samochód - samochodu). А також іменники **wół** і **bawół** (wołu, bawołu).

Серед іменників - назв неістот **закінчення -u** також мають:

- назви 4 днів тижня: poniedziałek - poniedziałku, wtorek - wtorku, czwartek - czwartku, piątek - piątku;

- більшість запозичених назв предметів: tekst - tekstu, teatr - teatru, semestr - semestru, sezon - sezonu, komitet - komitetu, atrament

- atramentu, kapitalizm - kapitalizmu, chlor - chloru, sztandar - sztandaru;

- назви абстрактних понять: rozum - rozum, żal - żalu, ból - bólu, czas - czasu, spokój - spokoju, gniew - gniewu; але: świat - świata,

- назви збірних іменників: las - lasu, ogród - ogrodu, sad - sadu, tłum - tłum, śnieg - śniegu, sejm - sejmu, oddział - oddziału, naród - narodu, lud - ludu;

- безсуфіксальні віддієслівні деривати: pokój - pokoju, napój - napoju, dźwig - dźwigu, zbiór - zbioru, postój - postoju;

- назви деяких міст і річок: San - Sanu, Dniepr - Dniepru, Don - Donu, Ren - Renu, Rzym - Rzymu, Londyn - Londynu, Belgrad - Belgradu;

- назви деяких країн, провінцій: Iran - Iranu, Tybet - Tybetu, Wietnam - Wietnamu, Egipt - Egiptu, Krym - Krymu (але: Izrael - Izraela);

- назви деяких матеріальних предметів із значенням частковості: miód - miodu, sok - soku, lód - lodu, cukier - cukru, але chleb - chleba.

Celownik liczby pojedynczej має два закінчення: **-owi** і **-u**.

Закінчення -owi мають майже усі польські іменники:

sąsiad - sąsiadowi, student - studentowi, lekarz - lekarzowi, koń - koniowi, termit - termitowi, dolar - dolarowi, rubel - rublowi, stolik - stolikowi, śmietnik - śmietnikowi, semestr - semestrowi, sezon - sezonowi.

У цій категорії лише деякі односкладові іменники мають **закінчення -u**: Bóg ~ Bogu, świat - światu, kat - katu, chłop - chłopu, pan - panu, pies - psu, kot - kotu, ksiądz - księdzu, brat - bratu, lew - lwu (але: syn - synowi), а також деякі двоскладові

іменники: chłopiec -chłopcę, diabeł- diabłu, ojciec - ojcu.

Biernik liczby pojedynczej має два закінчення:

- як у називному відмінку (що?): zeszyt, język, samochód, kraj, semestr;

- як у родовому відмінку (кого?): pana, studenta, lekarza, kota, psa.

Narzędnik liczby pojedynczej має закінчення **-em**: stołem, sąsiadem, studentem, samochodem, gniewem; перед цим закінченням пом'якшуються кінцеві приголосні основ, які закінчуються на k, g: progiem, rokiem, filologiem.

Miejscownik liczby pojedynczej має два закінчення: **-e** і **-u**.

Закінчення -e мають іменники, основа яких закінчується на твердий приголосний (за винятком k, g, ch), при цьому відбуваються чергування цих твердих приголосних: kot - o kocie, lew - o lwie, student - o studencie, profesor - o profesorze, orzeł - o orle, świat - o świecie;

Закінчення -u мають іменники, основа яких закінчується на м'який або стверділий приголосний (+ k, g, ch), при цьому чергування не відбуваються: pokój - w pokoju, liść - o liściu, koń - na koniu, mąż - o mężu, lekarz - o lekarzu; rok - o roku, dach - na dachu, próg-o progu;

+ три **іменники**: dom - o domu, syn - o synu, pan - o panu.

Wołacz liczby pojedynczej має такі самі закінчення, як у попередньому відмінку, за винятком кількох слів: pan - panie!, Bóg Boże!, chłopiec - chłopcze!, ojciec - ojcze!, głupiec - głupcze!

Mianownik (i Wołacz) liczby mnogiej характерний наявністю аж 5 закінчень: **-i**, **-y**, **-e**, **-owie**, **-a**. **Закінчення -y** мають:

- неособові іменники твердої основи (за винятком основ на k, g, які отримують закінчення **-i**): kot - koty, dąb - dęby, stół - stoły, dom

- domu, zeszyt- zeszyty (але: konik- koniki, pociąg - pociągi);

- особові іменники з основою на k, g, де відбуваються чергування приголосних та іменники із суфіксом **-ec**: Polak - Polacy, Norweg -Norwedzy, filolog- filolodzy, Ukrainiec - Ukraińcy, Niemiec -Niemcy, chłopiec - chłopcy, głupiec - głupcy;

- особові іменники з основою на -g, яка чергується з **-rz**: aktor -aktorzy, doktor - doktorzy, dyrektor - dyrektorzy.

Закінчення -i мають особові іменники твердої основи, у якій теж відбуваються чергування приголосних: chłop - chłopci, student -studenci, anioł- anieli, Włoch - Włosi, sąsiad - sąsiedzi;

Закінчення -e характерно для іменників м'якої або стверділої основи (без семантичного поділу на особові і неособові): pokój -pokoje, lekarz- lekarze, nauczyciel - nauczyciele, miesiąc-miesiące, zając - zające, pieniądz - pieniądze, liść - liście, koń - konie, płaszcz -płaszczce, deszcz - deszcze;

Закінчення -owie характерно лише для особових іменників певного значення, а саме:

- назви ступенів рідства: syn — synowie, ojciec - ojcowie, wuj -wujowie, dziadek - dziadkowie (за винятком: brat - bracia, brataniec

- bratańcy, siostrzeniec - siostrzeńcy);

- прізвища: Nowak - Nowakowie, Tomczak - Tomczakowie, Sienkiewicz- Sienkiewiczowie, Brun - Brunowie;

- імена: Tadeusz - Tadeuszowie, Roman - Romanowie, Jan -Janowie;

- назви деяких народностей: Arab - Arabowie, Serb - Serbowie, Belg - Belgowie;

- назви посадових осіб, титулів, професій: minister-ministrowie, profesor - profesorowie, król - królowie, pan - panowie, generał -generałowie (+ uczeń - uczniowie, więzień - więźniowie, świadek -świadkowie).

Закінчення -a мають лише кілька іменників: brat - bracia, ksiądz - księża, akt - akta.

Dopełniacz liczby mnogiej має кілька закінчень: **-ów**, **-i**, **-y**.

Закінчення -ów мають усі іменники твердої основи, деякі іменники стверділої основи, а також може виступати і у деяких іменників м'якої основи: las - lasów, dom - domów, student - studentów, król - królów, ołówek - ołówków; chłopiec - chłopców, palec - palców; uczeń - uczniów, wuj - wujów, kraj - krajów;

Закінчення -i характерно лише для іменників м'якої основи: liść - liści, koń - koni, dzień - dni, gość - gości;

Закінчення -y характерно для більшості іменників стверділої основи: lekarz - lekarzy, **klucz** - kluczy, miesiąc - miesiący, **pieniądz** -pieniędzy, zając - zajęcy (але: palec - palców, widelec - widelców).

Celownik liczby mnogiej має для усіх польських іменників (незалежно від роду, основи чи значення) **лише одне закінчення -om**: panom, studentom, domom, zającom, lekarzom, liściom, chłopcom, stołom.

Biernik liczby mnogiej має два закінчення:

— як у називному відмінку - для неособових іменників: zeszyty, języki, samochody, kraje, semestry, liście, koty, psy, węże, palce, zające, konie, płaszcz;

- як у родовому відмінку - для особових іменників: panów, studentów, lekarz}', gości, dziadków, sąsiadów.

Narzednik liczby mnogiej має, як правило, одне **закінчення** для усіх граматичних родів **-ami**, і лише у деяких іменників м'якої основи може бути **закінчення -mi**: stołami, studentami, kotami, płaszczami, ale: końmi, liśćmi, gośćmi, pieniędzmi.

Miejescownik liczby mnogiej має одне **закінчення** для усіх граматичних родів **-ach**: o psach, koniach, studentach, gościach, zającach, domach, lasach, і лише у назвах деяких країн виступає **закінчення -ech**: Węgry - na Węgrzech, Wiochy - we Włoszech, Niemcy - w Niemczech (ale: Czechy - w Czechach).

Нерегулярна відміна чоловічих іменників

Деякі іменники чоловічого роду мають **значні** різниці між основою називного відмінку однини та основою інших відмінків. До таких іменників можна зарахувати зокрема лексеми: ojciec, orzeł, kwiecień.

Liczba pojedyncza

M.	ojciec	orzeł,	kwiecień
D.	ojca	orła	kwietnia
C.	ojcu	orłowi	kwietniowi
B.	ojca	orła	kwiecień
N.	ojcem	orłem	kwietniem
Ms.	ojcu	orle	kwietniu
W.	ojcze!	orle!	kwietniu!

Liczba mnoga

M.W.	ojcowie	orły	kwietnie
D.	ojców	orłów	kwietniów

C.	ojcom	orłom	kwietniom
B.	ojców	orły	kwietnie
N.	ojcami	orłami	kwietniami
Ms.	ojcach	orłach	kwietniach

Нерегулярні форми множини мають іменники: **brat, ksiądz**:

Liczba pojedyncza

Liczba mnoga

M.	brat	ksiądz	bracia	księża
D.	brata	księdza	braci	księży
C.	bratu	księdzu	braciom	księżom
B.	brata	księdza	braci	księży
N.	bratem	księdzem	braćmi	księżmi
Ms.	bracie	księdzu	braciach	księżach.
W.	bracie!	księżu!	bracia!	księża!

Відмінності в основах демонструють також іменники: **przyjaciel (nieprzyjaciel) na tydzień (dzień)**.

Liczba pojedyncza

Liczba mnoga

M.	przyjaciel	przyjaciele
D.	przyjaciela	przyjaciół
C.	przyjacielowi	przyjaciółom
B.	przyjaciela	przyjaciół
N.	przyjacielem	przyjaciółmi
Ms.	przyjacielu	przyjaciółach
W.	przyjacielu!	przyjaciele!

Liczba pojedyncza

Liczba mnoga

M.W.	tydzień	tygodnie
D.	tygodnia	tygodni
C.	tygodniowi	tygodniom
B.	tydzień	tygodnie
N.	tygodniem	tygodniami
Ms.	tygodniu	tygodniach

Різниця між основою однини і множини мають і іменники, які закінчуються суфіксом -апіп:

Liczba pojedyncza

M.	chrześcijanin	Amerykanin
D.	chrześcijanina	Amerykanina
C.	chrześcijaninowi	Amerykaninowi
B.	chrześcijanina	Amerykanina
N.	chrześcijaninem	Amerykaninem
Ms.W.	chrześcijaninie	Amerykaninie

Liczba mnoga

M.W.	chrześcijanie	Amerykanie
D.	chrześcijan	Amerykanów
C.	chrześcijanom	Amerykanom
B.	chrześcijan	Amerykanów
N.	chrześcijanami	Amerykanami
Ms.	chrześcijanach	Amerykanach

Деякі іменники-назви народностей, що закінчуються суфіксом -ап, мають у множині таку ж парадигму, як і іменник Amerykanin, напр.: Rosjanin-Rosjanie, Hiszpan-Hiszpanie, Cygan - Cyganie.

Іменники rok і człowiek утворюють форми множини від іншого кореня:

Liczba pojedyncza

Liczba mnoga

M.	rok	człowiek	M.W.	lata	ludzie
D.	roku	człowieka	D.	lat	ludzi
C.	rokowi	człowiekowi	C.	latom	ludziom
B.	rok	człowieka	B.	lata	ludzi
N.	rokiem	człowiekiem	N.	latami	ludźmi
Ms.W.	roku	człowieku	Ms.	latach	ludziach

ВПРАВИ

1. Вписати правильні форми поданих іменників:

Mip. D.lp Ms.lp. M.lm. D.lm. B.lm.

Polak

badacz

inżynier

wykład

Ukraińiec

aktor

ptak

śnieg

obraz

portfel

2. Утворити правильну форму однини:

Pojedziesz do domu (pociąg).....? Adam i Piotr są

(aktor)..... Mój kuzyn jest (lekarz).....

Mamy w domu (ptak)..... Oni malują (obraz)

.....Na obrazie są (koń).....Muszę sobie kupić

(pies).....Podobają ci się (talerz)

(Cudzoziemiec) dobrze znają język polski.

W tym filmie (aktor).....grajamłodych ludzi. Nad nami

mieszkają (sąsiad) Boimy się (pies)..... Będę

w Warszawie od (poniedziałek)Proszę lody bez

(alkohol) Mój mąż ma dużo (krawat)

.....Ona ciągle myśli o (brat).....Zaparkuj

samochód na (plac).....Chcielibyśmy zatrzymać się w (hotel)

..... Na wczorajszym (wykład)

profesor dał nam pytania do egzaminu. Oddali nam pieniądze po

(tydzień).....

3. Провідміняти в однині і множині подані іменники: tygrys, kuzyn, pies, krem,

język, hrabia, tancerz, Polak, Amerykanin, Grześ, samochód, dzień, Franko, starosta,

sędzia, kościół.

МІШАНА ВІДМІНА ІМЕННИКІВ

(Deklinacja mieszana)

До мішаної відміни належать такі іменники:

1) іменники чоловічого роду із закінченням на голосний -а та чоловічі прізвища на -о: poeta, mężczyzna, internauta, starosta, Kościuszko, Szewczenko, Franko;

Такі іменники в однині відмінюються за типами відмінювання жіночої відміни, у множині - згідно чоловічої відміни:

Liczba pojedyncza

M.	mężczyzna	poeta	Kościuszko	Franko
D.	mężczyzny	poety	Kościuszki	Franki
C.	mężczyźnie	poecie	Kościuszcze	France
B.	mężczyznę	poetę	Kościuszkę	Frankę
N.	mężczyzną	poetą	Kościuszką	Franką
Ms.	mężczyźnie	poecie	Kościuszcze	France
W.	mężczyzno!	poeto!	Kościuszkoo!	Franko!

Liczba mnoga

M.W.	mężczyźni	poeci	Kościuszkowie	Frankowie
D.	mężczyzn	poetów	Kościuszków	Franków
C.	mężczyznom	poetom	Kościuszkom	Frankom
B.	mężczyzn	poetów	Kościuszków	Franków
N.	mężczyznomi	poetami	Kościuszkami	Frankami
Ms.	mężczyznom	poetom	Kościuszkom	Frankom

2) іменники чоловічого роду (імена та прізвища) із закінченням на голосний -і -у -є: Antoni, Batory, Jerzy, Linde.

Такі іменники відмінюються як прикметники, лише у називному множині мають закінчення іменників чоловічого-особового роду -owie: Antonowie, Batorowie, Jerzowie, Lindowie.

3) іменники **sędzia**, **hrabia**, які у своїй парадигмі мають форми прикметникової, жіночої і чоловічої відміни:

Liczba pojedyncza **Liczba mnoga**

M.	sędzia	hrabia	sędziowie	hrabowie
D.	sędziego	hrabiego	sędziów	hrabiów
C.	sędziem	harbiemu	sędziom	hrabiom
B.	sędzię	hrabię	sędziów	hrabiów
N.	sędzią	hrabią	sędziami	hrabiami
Ms.	sędzi	hrabi	sędziach	hrabiach
W.	sędzio!	hrabio!	sędziowie!	hrabowie!

4) іншомовні прізвища, форма яких відрізняється від польської граматичної системи, не відмінюються: Delacroix, Dumas, Giraudoux. Так само не відмінюються численні іншомовні місцеві назви: Baku, Bonn, Honolulu, Tokio, Yerdun, Oslo.

Відмінювання іменників, які мають лише форму множини

Іменники, які вживаються лише у множині (**pluralia tantum**), відмінюються за такими зразками:

M.B.	usta	sanie	drzwi	skrzypce	wczasy	okulary
D.	ust	sań	drzwi	skrzypiec	wczasów	okularów
C.	ustom	saniom	drzwiom	skrzypcom	wczasom	okularom
N.	ustami	samami	drzwiami	skrzypcami	wczasami	okularami
Ms.	ustach	saniach	drzwiach	skrzypcach	wczasach	okularach

Іменники pluralia tantum характеризуються різницями у закінченнях родового відмінка: -ów (wczasy - wczasów), - i (drzwi - drzwi) або ж мають форму з нульовим закінченням: usta - ust, nożyce - nożyc, skrzypce - skrzypiec.

ПЕРЕВІРОЧНА РОБОТА ПО ТЕМІ: «ІМЕННИК»

1. Вжити родовий відмінок іменників у дужках:

Mój mąż ta dużo (krawaty)..... W tej firmie pracuje

kilka (tłumaczki)..... Zrobili państwo sporo

(błędy)..... Zjadłeś za dużo (owoce)

Proszę pół kilo (szynka)....., kostkę (masło)

....., torebkę (sól)..... i 25 dag (cukierki)

..... W tym sklepie jest zamało (sukienki)

..... Zgubił 100 (dolary)Daj
mi trochę (kawa) W Krakowie jest немало
(kościóły).....Na parkingu stało kilkanaście (auta)
..... W czasie wakacji przeczytałem siedem (powieść)
.....Ta pani ma pięć (kot).....

2. *Вжити знахідний відмінок іменників у дужках:*

Wczoraj zwiedziliśmy dużo zabytków: (katedra, kościół, muzeum i
Stare Miasto).....
Potem usiedliśmy w parku i pisaliśmy (widokówki i listy).....
Piliśmy (pepsi-cola)....., Janek palił (fajka).....,
Justyna (papierosy)....., a Edward żuł (guma).....
Rozmawialiśmy o naszych rodzicach i okazało się, że ojciec Edwarda,
podobnie jak mój, zbiera (znaczkę)....., mama Janka bardzo
lubi (opera)....., mama Edwarda kocha (balet).....,
a moja i Justyny uwielbia (muzyka).....Kiedy odpoczęliśmy,
poszliśmy na zakupy. Kupiłam sobie (spódnica).....
i (sweter)....., a mojej siostrze (broszka).....
i (płyta) zespołu QQ. Nagle zobaczyliśmy (reżyser)
.....i zrobiliśmy sobie z nim (zdjęcia).....Zrobiło
się późno, więc postanowiliśmy wrócić do hotelu i tam zjeść (kolacja)

3. *Вжити орудний відмінок іменників у дужках:*

a) Julia jest (nauczycielka).....b) Ewa i Krzystyna są
(studentka)..... c) Henio jest (dzłicko).....d) Mój
kuzyn jest (lekarz)..... e) Adam i Piotr są
(aktor).....h) Polski jest trudnym (język).....g) Oni
są (Chińczyk)....., a one (Szwedka).....i) Jego
sąsiad jest (profesor).....j) Pan Szymiański jest ich
(trener)..... k) Jesteśmy (Ukrainiec).....
b) W ubiegłą niedzielę moi rodzice pojechali (ford).....
na wycieczkę za miasto z (babcia i dziadek).....

Pogoda była śliczna, więc po godzinie jazdy zatrzymali się przed
(lasek)..... Samochód zaparkowali między (drzewa)
....., a sami usiedli na polance. Zaczęli jeść śniadanie:
bułeczki z (masłem)....., (wędlina)..... i
(ser)....., sałatę z (sos włoski)..... z
(rzodkiewka)....., posypaną (szczypiorek)
....., pomidory i ogórki. **Babcia piła** herbatę z
(cukier)....., mama i dziadzio sok z (woda mineralna)
....., a tato tonik z (lód).....Potem
poszli na spacer, zachwycali się (las).....Po powrocie na polankę
zjedli ciasto z (owoce) i ciasteczka z (krem)
..... i wypili kawę ze (śmietanka)

4. *Вжити місцевий відмінок іменників у дужках:*

Nie chcę myśleć o (egzamin)..... Właśnie
rozmawiamy o (doktor)..... Oni marzą o
(samochód)..... Czy myślisz teraz o (rodzina)
..... Tak, myślę o (ojciec)..... i o (matka)
..... To jest książka o (filozof).....
Chcielibyśmy podyskutować o (polityka).....
Przypomnij mi o (referat).....Czuła się bezpiecznie
przy (Zygmunt).....Lubisz chodzić po (deszcz)
.....? Po (tabletki)..... zrobiło
mu się niedobrze.

5. PRZYMIOTNIK

Przymiotnik jest to odmienna część mowy, która wskazuje na cechy lub przynależność osób i rzeczy.

Przymiotnik, proszę waszmości, oznacza cechy, czyli właściwości.

Nazwa **przymiotnik** pochodzi od słowa *przymiot* znaczącego te samo, co synonimiczne wyrazy *cecha, właściwość*.

Przymiotniki odpowiadają na pytania: 1) *jaki?* (*jaka?, jakie?, jacy?*) np. *dobry, piękny*; 2) *czyj?* (*czyja?, czyje?, czyi?*) np. *matczyny, ojcowski*; 3) *który?* (*która?, które?, którzy?*) np. *pomorski, krakowski*.

Wiedzą o tym dziewczyny, wiedzą też chłopaki,

że przymiotnik odpowiada na pytania:

czyj?, który? i przede wszystkim jaki?

Podstawowa funkcja przymiotnika to określanie (**Jaki** jest, czyj jest). Najczęściej jest on określeniem rzeczownika (np. *dobre dziecko, Szopenowski fortepian, województwo gdańskie*). Formy przymiotnika zawsze zgadzają się co do liczby, rodzaju i przypadku (czyli pozostają w związku *zgody*) z określanym rzeczownikiem (np. *dobre dziecko, dobrego dziecka, dobremu dziecku, dobre dzieci*).

Przymiotnik odmienia się przez:

1) **liczby** (pojedyncza — lp, mnoga — lm) np.

lp: *mądr-y (mąż) dobr-a (żona)*

lm: *mądrz-y (mężowie) dobr-e (żony)*

2) **rodzaje**, np.

liczba pojedyncza (męski, żeński, nijaki) *mądr-y /m./ mądr-a /ż./ mądr-e /n./*

liczba mnoga (męskoosobowy, niemęskoosobowy) *mądrz-y /m.-os./ mądr-e /nm.-os./*

3) **przypadki**, np.

M. *mądr-a, mądr-y*

D. *mądr-ej, mądr-ego*

C. *mądr-ej, mądr-emu*

B. *mądr-a, mądr-ego* (z rzeczownikiem żywotnym)

mądr-y (z rzeczownikiem nieżywotnym)

N. *mądr-a, mądr-ym*

Ms. *mądr-ej, mądr-ym*

W. *mądr-a, mądr-y*

Ponadto większość przymiotników stopniuje się, czyli może wystąpić w stopniu:

a) **równym**, np. *słodki dobry*

b) **wyższym**, np. *słodszy lepszy*

c) **najwyższym**, np. *najsłodszy naj-lepszy*

Stopień wyższy

Stopień wyższy wskazuje na cechę bardziej rozwiniętą (np. *lepszy, dłuższy, ciekawszy*). Ale nie zawsze. Czasami bywa akurat odwrotnie: stopień wyższy oznacza **cechę mniej rozwiniętą**, np. *Janek jest już zdrowszy* (tzn. Janek czuje się lepiej, ale jeszcze nie jest całkiem zdrowy). — *Pogoda jest już nieco lepsza* (tzn. jeszcze nie całkiem jest dobra).

W języku polskim mamy **trzy różne sposoby stopniowania:**

1) **regularne** — dodajemy przyrostek w stopniu wyższym a ponadto przedrostek w stopniu najwyższym

— w st. wyższym: **-szy** (lub: **-ejszy**)

— w st. najwyższym: **naj-** + stopień wyższy,

— np. *krótki ładny*

krótszy ładni-ejszy

nai-krótszv nai-ładnieiszv

*) **nieregularne** — stopnie wyższy i najwyższy tworzymy od innego wyrazu niż stopień równy (takie zjawisko nazywamy *supletywizmem* albo zmianą jednostki leksykalnej), np.

dobry zły duży mały

lepszy gorszy większy mniejszy
 naj-lepszy naj-gorszy naj-większy naj-mniejszy

Uwaga: W sposób nieregularny stopniują się tylko podane wyżej przymiotniki.

Przymiotniki opisowe — dodajemy wyraz w

st. wyższym: **bardziej**

w st. najwyższym: **najbardziej**

przykładowo:

stanowczy płaski

bardziej stanowczy bardziej płaski

najbardziej stanowczy najbardziej płaski

Uwaga: W ten sposób stopniują się również przymiotniki odmiesłowowe, np. *opalony*, *ubity*, *interesujący*, *pouczający*, *wypróbowany*, *doświadczony* (wyjątek: *ukochany*, np. *najukochańsza mama*).

Zapamiętaj (jeśli chcesz uniknąć głupiej wpadki):

przymiotnik odmienia się przez liczbę, rodzaj i przypadki.

Ponadto (każdy to wie, kto gramatyką się interesuje):

przymiotnik regularnie, nieregularnie lub opisowo się stopniuje.

Stopniowanie nieregularne

Przymiotniki *dobry*, *zły*, *duży*, *mały* stopniują się nieregularnie także w wielu innych językach (m.in. w angielskim, niemieckim, francuskim) łącznie z językami klasycznymi (łacina i greką).

Nazywają one najbardziej elementarne cechy, dlatego często bywają używane i dlatego też tak bardzo są zróżnicowane.

Oprócz stopniowania „w górę” (wszystkie powyższe) można też czasami stopniować „w dół”, by wskazać zmniejszanie się danej cechy. Takie **stopniowanie redukcyjne** ma trzy stopnie:

1) **równy**

2) **niższy** (tworzony za pomocą wyrazu **mniej**)

3) **najniższy** (tworzony za pomocą wyrazu **najmniej**) przykładowo:

ruchliwy *pracowity*

mniej ruchliwy *mniej pracowity* *najmniej ruchliwy* *najmniej pracowity*.

Kilka przymiotników w M. *Ip* r. męskim ma dwie oboczne formy: *wesoły* — *wesół*
laskawy — *laskaw*

zdrowy — *zdrów* *pewny* — *pevien*

ciekaw — *ciekaw* *godny* — *godzien*

Pierwsza z tych form może być przydawką lub orzecznikiem (np. *zdrowy chłopiec*, *on jest zdrowy*), druga natomiast — **tylko** orzecznikiem (np. *on jest zdrów*).

Jedynie w drugiej (krótszej) formie występują przymiotniki: *rad* (*jestem rad*), *wart* (*nic nie wart*).

Ciekawostka

W językach naszych sąsiadów, w rosyjskim i niemieckim niektóre przymiotniki również mają dwie formy: dłuższą i krótszą. I tam tak samo jak w polskim forma krótsza może być tylko orzecznikiem (por. rosyjskie *Etot dom krasiw*, ale *krasiwyj dom*, oraz niemieckie *Das Haus ist schön*, ale *ein schönes Haus*).

Niektóre przymiotniki „awansowały” do roli rzeczownika, np.

/kto?/ *niewidomy* /kto?/ *Zamojski* (= pan z Zamościa)

/kto?/ *garbaty* /kto?/ *Tarnowski* (= pan z Tarnowa)

/kto?/ *leśniczy* /co?/ *Krakowskie* (= region krakowski)

/kto?/ *zwrotniczny* /co?/ *Poznańskie* (= region poznański)

5.1. ODMIANA PRZYMIOTNIKÓW

Odmiana przymiotnika jest dość prosta. Każdy rodzaj ma swoją własną odmianę, przy czym D., C, N., Ms. są jednakowe (1) dla rodzajów męskiego i nijakiego oraz (2) dla rodzajów męskoosobowego i niemęskoosobowego.

liczba pojedyncza

r. męski	r. żeński	r. nijaki
M. <i>dobr-y</i>	<i>dobr-a</i>	<i>dobr-e</i>
D. <i>dobr-ego</i>	<i>dobr-ej</i>	<i>dobr-ego</i>
C. <i>dobr-emu</i>	<i>dobr-ej</i>	<i>dobr-emu</i>
B. (żyw.) <i>dobr-ego</i>	<i>dobr-ą</i>	<i>dobr-e</i>
(nieżyw.) <i>dobr-y</i>	<i>dobr-ą</i>	<i>dobr-e</i>
N. <i>dobr-ym</i>	<i>dobr-ą</i>	<i>dobr-ym</i>
Ms. (o) <i>dobr-ym</i>	(o) <i>dobr-ej</i>	(o) <i>dobr-ym</i>
W. <i>dobr-y!</i>	<i>dobr-a!</i>	<i>dobr-e!</i>

liczba mnoga

r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
M. <i>dobrz-y</i>	<i>dobr-e</i>
D. <i>dobr-ych</i>	<i>dobr-y ch</i>
C. <i>dobr-ym</i>	<i>dobr-ym</i>
B. <i>dobr-ych</i>	<i>dobr-e</i>
N. <i>dobr-y mi</i>	<i>dobr-y mi</i>
Ms. (o) <i>dobr-y ch</i>	(o) <i>dobr-y ch</i>
W. <i>dobrz-y!</i>	<i>dobr-e!</i>

Według deklinacji przymiotnikowej odmieniają się również

A. rzeczowniki rodzaju męskiego

- nazwiska zakończone na *ski, -cki, -dzki* (*Krasiński, Słowacki, Zawadzki*),
- nazwiska obcego pochodzenia zakończone na *-l, -y, -e* w liczbie pojedynczej (*Botticelli, Horacy, Batory, Linde*),
- imiona zakończone na *-i, -y* w liczbie pojedynczej (*Antoni, Gerwazy, Ignacy*),
- rzeczowniki odprzymiotnikowego lub imiesłowowego pochodzenia zakończone na *-i, -y* (*gajowy, księgowy, służący*);

B. rzeczowniki rodzaju żeńskiego

- nazwiska kobiet zakończone na *-ska, -cka, -dzka, -owa* (*Dąbrowska, Konopnicka, Zawadzka, Orzeszkowa*),

- nazwy pospolite lub własne zakończone na *-owa* (*teściowa, synowa, krawcowa, Janowa, Adamowa*);

C. rzeczowniki rodzaju nijakiego

- nazwy niektórych miejscowości zakończonych na *-e* (*Zakopane, Wysokie*),

Uwaga: w narzędniku i miejscowniku *Ip* mają jednak końcówkę archaiczną *-em* (w *Zakopanem, w Wysokiem*)

- nazwy różnych opłat zakończone na *-e* (*czesne, komorne, wpisowe, drogowe*);

D. liczebniki porządkowe

(*pierwszy, drugi*), **mnożne** (*podwójny, potrójny*) oraz **wieloraki** (*dwojaki, trojaki*);

E. imiesłowy przymiotnikowe (*kochający, kochany, zakochany*);

F. zaimki przymiotne (*jaki, który, czyj, taki, mój, twój*).

5.2. ПРИКМЕТНИК

Граматичні категорії прикметника: рід (rodzaj), число (liczba), відмінок (przypadek), ступінь порівняння (stopień porównania). При відмінюванні прикметників слід звертати увагу і на форму його основи (м'яка чи тверда).

Прикметники (і дієприкметники) твердої основи: *dobry, stary, młody, zły, bogaty, mądry, duży, śmiały, grzeczny, zmęczony, świeży, czerstwy, mąry, leniwy, zdrowy, pogodny, spokojny, czerwony, zielony, biały, domowy, gliniany, państwowy, słoneczny, ciekawy, pierwszy, opalony, zmęczony, pobity, zapłakany, opracowany, napisany, przeczytany* тощо.

Прикметники м'якої основи: *letni, gładki, ziemski, drugi, trzeci, głupi, bohaterski, ubogi, pański, daleki, zachodni, wschodni, dziki, ośmioletni, gładki, wielki, lisi, psi, królewski, lwowski, krakowski, niemiecki, angielski, francuski, włoski, arabski* тощо.

Liczba pojedyncza Rodzaj męski

M.	<i>młody</i>	<i>zdrowy</i>	<i>duży</i>	<i>wysoki</i>	<i>drogi</i>	<i>tani</i>
D.	<i>młodego</i>	<i>zdrowego</i>	<i>dużego</i>	<i>wysokiego</i>	<i>drogiego</i>	<i>taniego</i>
C.	<i>młodemu</i>	<i>zdrowemu</i>	<i>dużemu</i>	<i>wysokiemu</i>	<i>drogiemu</i>	<i>taniemu</i>
B.						= M. lub D.
N.	<i>młodym</i>	<i>zdrowym</i>	<i>dużym</i>	<i>wysokim</i>	<i>drogim</i>	<i>tanim</i>

Ms, młodym zdrowym dużym wysokim drogim tanim

Прикметники чоловічого роду у знахідному відмінку однини мають форму, яка залежить від позначуваного ним іменника: при іменниках на позначення неістот-форму називного відмінка, при іменниках на позначення істот - родового відмінка. У кличному відмінку прикметники мають завжди форму називного відмінка.

Rodzaj nijaki

M.B. młode zdrowe duże wysokie drogie tanie

D. młodego zdrowego dużego wysokiego drogiego taniego

C. młodemu zdrowemu dużemu wysokiemu drogiemu taniemu

N. młodym zdrowym dużym wysokim drogim tanim

Ms. młodym zdrowym dużym wysokim drogim tanim

Rodzaj żeński

M. młoda zdrowa duża wysoka droga tania

D. młodej zdrowej dużej wysokiej drogiej taniej

C. młodej zdrowej dużej wysokiej drogiej taniej

B. młodą zdrową dużą wysoką drogą tanią

N. młodą zdrową dużą wysoką drogą tanią

Ms. młodej zdrowej dużej wysokiej drogiej taniej

Liczba mnoga

Forma meskoosobowa

M. młodzi zdrowi duzi wysocy drodzy tani

D. młodych zdrowych dużych wysokich drogich tanich

C. młodym zdrowym dużym wysokim drogim tanim

B.= D. młodych zdrowych dużych wysokich drogich tanich

N. młodymi zdrowymi dużymi wysokimi drogimi tanimi

Ms. młodych zdrowych dużych wysokich drogich tanich

Forma niemęskoosobową

M. młode zdrowe duże wysokie drogie tanie

D. młodych zdrowych dużych wysokich drogich tanich

C. młodym zdrowym dużym wysokim drogim tanim

B. =M.

N. młodymi zdrowymi dużymi wysokimi drogimi tanimi

Ms. młodych zdrowych dużych wysokich drogich tanich

Огляд деяких відмінкових закінчень прикметникової відміни:

За зразками прикметникової парадигми відмінюються також дісприкметники (pobity, czytający), порядкові числівники (pierwszy, drugi, setny), деякі займенники (twój, nasz, każdy, jaki, czyj, jakakolwiek і т.п.).

Прикметники в однині мають три родові форми: чоловічу, жіночу і середню (dobrj', dobra, dobre), а у множині - дві форми: чоловічо-особову і нечоловічо-особову (dobrzy, dobre); остання форма прикметника поєднується з іменниками жіночого, середнього родів та чоловічого роду на позначення неосіб (живих істот, предметів).

Наприклад: dobre owoce, dzieci, psy, samochody, kobiety, але: dobrzy chłopcy, studenci, kierowcy, poeci.

У множині прикметники чоловічо-особової форми, як правило, підлягають чергуванням приголосних в основі.

M. l.mn. (rodzaj męskoosobowy):

a) Dobry-dobrzy, stary-starzy, młody-młodzi, zły-źli, bogaty-bogaci, mądry-mądrzy, duży-duzi, śmiały-śmiali, grzeczny-grzeczni, zmęczony-zmęczeni, świeży-świezi, czerstwy-czerstwi, mały-mali, leniwy-leniwi, zdrowy-zdrowi, pogodny-pogodni, spokojny-spokojni, czerwony-czerwoni, zielony-zieloni, biały-biali, domowy-domowi, państwowy-państwowi, ciekawy-ciekawi, pierwszy-pierwsi, opalony-opaleni, zmęczony-zmęczeni, pobity-pobici, zapłakany-zapłakani;

b) letni-letni, gładki-gładcy, ziemski-ziemscy, drugi-drudzy, trzeci-trzeci, głupi-głupi, bohaterski-bohaterscy, ubogi-ubodzy, pański-pańscy, daleki-dalecy, zachodni-zachodni, wschodni-wschodni, dziki-dzicy, ośmioletni-ośmioletni, gładki-gładcy, wielki-wielcy, lisi-lisi, psi-psi, królewski-królewscy, lwowski-lwowsy, krakowski-krakowsy, niemiecki-ntemieccy, angielski-angielscy, francuski-francuscy, włoski-włoscy, arabski-arabsy.

Кілька прикметників можуть мати і **короткі (енклітичні) форми**: zdrowy - zdrów, gotowy - gotów, ciekawy - ciekaw, łaskawy - łaskaw, pełny-pełen. Повні форми прикметників виконують як атрибутивні (означувальні) функції: zdrowy człowiek, так і функції предикативні (як частина складного іменного присудка): jestem zdrowy. Короткі ж форми прикметників виконують лише Другу функцію і лише в однині для чоловічого роду: jestem zdrów, byłeś wesół, bądź łaskaw, on był gotów, Paryż wart mszy.

Короткі форми прикметників: wesoly-wesół, zdrowy-zdrów; gotowy-gotów, powinny-powinien, winny-winien, ciekawy-ciekaw, łaskawy-łaskaw, wart i rad.

Ступені порівняння прикметників

Якісні прикметники (і деякі відносні - рідше) можуть утворювати форми вищого і найвищого ступенів за допомогою суфіксів: ejsz-, -SZ-, які приєднуються до основи прикметника. При цьому, як правило, відбуваються чергування приголосних основи.

Stopień równy: ładny, mądry, młody, stary, spokojny, leniwy, zdrowy, czerwony, bogaty, ubogi, piękny, wąski

Stopień wyższy: ładniejszy, mądrzejszy, młodszy, starszy, spokojniejszy, leniwszy, zdrowszy, czerwonejszy, bogatszy, uboższy, piękniejszy, węższy

Увага! Як і в українській (російській) мові, при утворенні вищого ступеня порівняння суфікси основи -к, -ек зникають: daleki-dalszy, bliski-bliższy, słodki-słodszy, krótki-krótszy, szybki-szybszy.

Увага! Польська мова також (як інші слов'янські мови) має кілька прикметників, які утворюють вищий ступінь порівняння від іншої основи:

mały-mniejszy, wielki, duży-większy, zły-gorszy, dobry-lepszy.

Stopień najwyższy утворюється додаванням до форми вищого ступеня префікса naj-: najładniejszy, najmądrzejszy; najmłodszy, najstarszy, najspokojniejszy, najleniwszy, najzdrowszy, najczerwonejszy, najbogatszy, najuboższy, najpiękniejszy, najmniejszy, największy, najgorszy, najlepszy etc.

Крім цього ступені порівняння можуть мати і складену форму: bardziej ładny, najbardziej ładny, mniej ładny, najmniej ładny.

ВПРАВИ

1. Підібрати прикметники до шенників і провідміняти утворені словосполучення: wiatr, człowiek, miasto, pani, prezydent, mąż, matka.

2. Утворити форми множини поданих словосполучень:

bogaty kupiec, bogaty skarb, stary chłop, stary dom, śmiały pilot, śmiały plan, mądry profesor, mądra kobieta, dobry uczeń, dobre ciastko, duży chłopiec, duże jabłko.

3. Утворити вищий і найвищий ступені порівняння таких прикметників: silny, mocny, odważny, duży, mały, słodki, długi, miły, upalny, ciepły, częsty, brzydki, łatwy, wąski.

4. Виписати з будь-якого польського тексту прикметники і визначити їх граматичні категорії: рід, число, відмінок, ступінь порівняння.

5. Утворити правильні речення за зразком: Ten chłopiec jest (wysoki) wyższy, a tamten (niski) niższy.

1. Ta torba jest (tania), a tamta (droga). 2. Ten film jest (nowy), a tamten (stary). 3. Ta encyklopedia jest (gruba), a tamta (cienka).

4. Ten dom jest (mały), a ten (duży). 5. Ten pasek jest (długi), a ten (krótki).

6. Утворити правильні речення за зразком: Marek jest (silny) silniejszy niż Adam.

1. Czekolada jest (dobra) niż landrynki. 2. Żelazo jest (twarde) niż miedź. 3. Ania jest (zdolna) niż Ewa. 4. Mozart jest (znany) niż Salieri.

5. Podróż pociągiem jest (bezpieczna) niż autostopem. 6. Sok pomarańczowy jest (zdrowy) od coli. 7. Rock jest (popularny) niż jazz. 8. Agata jest (wesola) od Janka. 9. Noce sierpniowe są (chłodne) niż lipcowe. 10. Lato jest (ciepłe) niż wiosna.

6. LICZEBNIK

Liczebnik jest to odmienna część mowy, która wskazuje na liczbę, kolejność lub wielokrotność przedmiotów.

**Jeżeli nie jesteś patentowanym leniem,
zapamiętaj,
że liczebnik wiąże się z liczeniem.**

Nazwa liczebnik pochodzi od słowa *liczba*, gdyż jest on albo nazwą liczby, albo nazwą cechy pozostającej w związku z liczeniem.

Liczebniki odpowiadają na pytania:

1) ile? (ilu?)	np. cztery, ćwierć, czworo,
2) który (która, które) z kolei?	np. czwarty oraz rzadziej
3) jaki? (jaka? jakie?)	np. poczwórny, czworaki.

**Wiedzą o tym słonie, wiedzą też motyle,
że liczebnik odpowiada na pytania: który?, jaki?
a przede wszystkim ile?**

Podział liczebników

A. **Liczebniki nazywające** (odpowiadają na pytanie *ile*):

1) **główne** (*jeden, dwa, trzy, sto, tysiąc, milion*);

**Co liczbą naturalną nazywają matematycy,
to liczebnikiem głównym zwie się w gramatyce.**

2) **ułamkowe** (*pół, półtora, dwie trzecie, pięć setnych*);

3) **zbiorowe** (*dwoje, troje, czworo, dwadzieścioro*).

B) **Liczebniki określające** (odpowiadają na pytania *który z kolei, jaki*)

1) **porządkowe** (*pierwszy, drugi, trzeci, setny, tysięczny*);

Tylko bardzo, bardzo małe dzieci, no, i te nie całkiem na umyśle zdrowe nie wiedzą, że pierwszy, drugi, trzeci to liczebniki porządkowe.

2) **mnożne** (*pojedynczy, podwójny, potrójny, stokrotny*);

3) **wielorakie** (*dwojaki, trojaki, czworaki*).

4)

Odmiana liczebników

1) **Liczebniki nazywające⁶⁷** — podobnie jak rzeczowniki — odmieniają się przez przypadki, np.

M.	<i>dwa</i>	<i>dwie trzecie</i>
D.	<i>dwóch</i>	<i>dwóch trzecich</i>
C.	<i>dwom (dwu)</i>	<i>dwom trzecim</i>
B.	<i>dwa</i>	<i>dwie trzecie</i>
N.	<i>dwoma (dwu)</i>	<i>dwoma trzecimi</i>
Ms.	<i>dwóch (dwu)</i>	<i>dwóch trzecich</i>

Uwaga: Ze zrozumiałych względów liczebniki nazywające nie odmieniają się przez liczby.

2) **Liczebniki określające** — podobnie jak przymiotniki — odmieniają się przez:

a) **liczby, np.**

pierwszy (człowiek) /lp/ — *pierwsi (ludzie) /Im/*
drugi (budynek) /lp/ — *drugie (budynki) /Im/*
trzeci (rząd) /lp/ — *trzecie (rzędy) /Im/;*

b) **rodzaje, np.**

liczba pojedyncza: *drugi ft. męski/ druga /r. żeński/ drugie /r. nijaki/*

liczba mnoga: *drudzy /r. męskoosobowy/ drugie /r. niemęskoosobowy/;*

c) **przypadki, np.**

M.	<i>drug-i</i>	<i>drudz-y</i>
D.	<i>drug/ij-ego</i>	<i>drug-ich</i>
C.	<i>dru/ij-emu</i>	<i>drug-im</i>
B.	<i>drug/ij-ego</i>	<i>drug-ich</i>
N.	<i>drug-im</i>	<i>drug-imi</i>
Ms.	<i>drug-im</i>	<i>drug-ich</i>

Wyrazy takie jak *jedynka, dwójka, trójka, czwórka, setka, ćwiartka, połówka* odpowiadają na pytanie *co?*, a więc nie są liczebnikami, lecz rzeczownikami.

6.1. ODMIANA LICZEBNIKÓW

Liczebnik jeden odmienia się jak przymiotnik (M. *jeden, pełen*, D. *jednego, pełnego* itd.).

Liczebnik dwa ma bodajże najbardziej skomplikowaną odmianę ze wszystkich liczebników. Nieco inaczej odmienia się w rodzaju męskim osobowym (m-os.), inaczej w męskim nieosobowym (m-nieos.) i nijakim (n.), a jeszcze inaczej w żeńskim (ż.).

M.	(m-os.) <i>dwaj</i> , (m-nieos., n.) <i>dwa</i> , (ż.) <i>dwie</i>
D.	(dla wszystkich) <i>dwóch</i> albo rzadziej <i>dwu</i>
C.	(dla wszystkich) <i>dwom</i> albo <i>dwu</i>
B.	(m-os.) <i>dwóch</i> , (m-nieos., n.) <i>dwa</i> , (ż.) <i>dwie</i>
N.	(m. n.) <i>dwoma</i> albo <i>dwu</i> , (ż.) <i>dwoma</i> albo <i>dwierna</i>
Ms.	(dla wszystkich) <i>(o) dwóch</i> albo <i>(o) dwu</i>

D w a i chłopcy, dwie dziewczyny, a na nogach? -dwa mokiasy!

Liczebniki trzy, cztery odmieniają się tak samo:

formy męskoosobowe

pozostałe formy

M.	<i>trzej, czterej</i>	<i>trzy, cztery</i>
D.	<i>trzech, czterech</i>	<i>trzech, czterech</i>
C.	<i>trzem, czterem</i>	<i>trzem, czterem</i>
B.	<i>trzech, czterech</i>	<i>trzy, cztery</i>
N.	<i>trzema, czterema</i>	<i>trzema, czterema</i>
Ms.	<i>(o) trzech, czterech</i>	<i>(o) trzech, czterech</i>

Trzej muszkieterowie i trzej gracze wyjechali razem na wakacje.

Liczebniki główne od pięciu do dziesięciu również odmieniają się w jednakowy sposób:

formy męskoosobowe

pozostałe formy

M.	<i>pięciu, sześciu...</i>	<i>pięć, sześć...</i>
D.	<i>pięciu, sześciu...</i>	<i>pięciu, sześciu...</i>
C.	<i>pięciu, sześciu...</i>	<i>pięciu, sześciu...</i>
B.	<i>pięciu, sześciu...</i>	<i>pięć, sześć...</i>
N.	<i>pięciu, sześciu...</i>	<i>pięciu, sześciu...</i>
albo	<i>pięcioma, sześcioma...</i>	<i>pięcioma, sześcioma...</i>
Ms.	<i>(o) pięciu, sześciu...</i>	<i>(o) pięciu, sześciu...</i>

Pięciu królów i pięć królowych wyruszyło o świcie na łowy.

Liczebniki tysiąc, milion, miliard odmieniają się jak rzeczowniki (np. *miesiąc, balon, Bernard*).

Liczebniki zbiorowe dwoje, troje, czworo itd. odmieniają się w następujący sposób:

M.	<i>dwoj-e</i>	<i>troj-e</i>	<i>czwor-o</i>
D.	<i>dwojg-a</i>	<i>trojg-a</i>	<i>czworg-a</i>
C.	<i>dwojg-u</i>	<i>trojg-u</i>	<i>czworg-u</i>
B.	<i>dwoj-e</i>	<i>troj-e</i>	<i>czwor-o</i>
N.	<i>dwojgi-em</i>	<i>trojgi-em</i>	<i>czworgi-em</i>
Ms.	<i>(o) dwojg-u</i>	<i>(o) trojg-u</i>	<i>(o) czworg-u</i>

Liczebniki ułamkowe typu półtora nie odmieniają się (*półtora roku, przed półtora rokiem*).

Uwaga: *Półtora* — w rodzajach męskim i nijakim, ale *półtorej* — w rodzaju żeńskim (*półtorej godziny*).

6.2. ЧИСЛІВНИК

Класифікація числівників:

1. **Кількісні (główne):** i - jeden (jedna, jedno), 2 - dwa (dwaj, dwóch, dwie), 3 - trzy (trzej, trzech), 4 - cztery (cztery, czterech), 5 - pięć (чоловічо-особова форма - pięciu), 6 - sześć (чоловічо-особова форма - sześciu)....., 11 -jedenaście (чоловічо-особова форма -jedenastu), 15 - piętnaście (чоловічо-особова форма -piętnastu), 20 - dwadzieścia (чоловічо-особова форма - dwudziestu), 50 - pięćdziesiąt (чоловічо-особова форма - pięćdziesięciu), 100 -sto (чоловічо-особова форма - stu), 300 - trzysta (чоловічо-особова форма - trzystu), 500 - pięćset (чоловічо-особова форма - pięciuset), 800 - osiemset (чоловічо-особова форма - ośmiuset), **tysiąc, milion, miliard** (відмінюються як іменники чоловічого роду).

2. **Порядкові (porządkowe):** pierwszy, -a, -e (чоловічо-особова форма множини - pierwsi, інші роди - pierwsze); drugi, -a, -e (чоловічо-особова форма множини - drudzy, інші роди - drugie); czwarty, -a, -e; dziesiąty, -a, -e; setny, -a, -e; tysięczny, -a, -e; milionowy, -a, -e.

3. **Збірні (zbiorowe):** dwoje, oboje, troje, czworo, pięcioro, sześcioro, dziesięcioro, jedenaścioro...

4. **Дробові (ułamkowe):** jedna druga, dwie trzecie, pięć dziesiątych (odmienne), pół, pokora (r.m i r.n.), półtorej (r.ż.)

5. **Неозначені (nieokreślone):** kilka, parę, kilkanaście, kilkadziesiąt, kilkaset, paręset. При називанні років змінюються лише два останні числівника: urodziłem się w tysiąc dziewięćset siedemdziesiątym trzecim roku, nastąpił dwa tysiące dziewiąty rok.

ВПРАВИ

1. *Запиши словами такі числа:*

12-19-

24

3i -

45-

161 -

1000 -

1317-

5985-

1 000 234 -

2. *Запиши словами такі дати:*

1.1.07.2006 2. 12.05.1987 3.16.11.1978 4. 24.12.1999. 5. 17.03.2001. 6.24.08.1878.

3. *Запиши словами такі години:*

1. 07.30. 2. 12.45. 3. 13.00 4. 13.20. 5. 16.45 6. 20.10. 7. 21.15. 8.

5. *Опиши свій звичайний день, використовуючи числівники та дієслова в різних часах (теперішньому, минулому, майбутньому) за таким зразком: Ja zawsze wstaję o 7.00. Wczoraj wstałam o w pół do ósmej. Jutro wstanę 15 po szóstej.*

	zawsze	wczoraj	jutro
Wstawać	7.00.	7.30.	6.15.
Myć się	7.05.	7.35.	6.20.
Ubierać się	7.30.	8.00.	6.45.
Jeść śniadanie	7.45.	8.30.	7.00.
Iść na uniwersytet	8.15.	10.00	7.30.
Mieć zajęcia	8.30.	10.20.	8.00.
Jeść obiad	z 14.00	15.00.	12.30.
Pracować przyjaciółmi	w 15.00.	16.00.	14.00.
Wracać do domu	16.30.	17.30.	15.00.
Robić zakupy	—		15.15.
Odpoczywać	16.45.	17.45.	16.15.

Oglądać telewizję	18.00.	—	17.15.
Jeść kolację	19.00.	18.15.	18.00.
Wyrzucać śmieci	19.30.	18,30,	18.40.
Spacerować z psem	19.45.	18.45.	18.50.
Czytać	20.30.	19.00.	20.00.
Iść spać	22.30.	23.00.	22.15.

7. ZAIMEK

Zaimek jest to część mowy, która zastępuje rzeczownik, przymiotnik, liczebnik lub przysłówkę.

Niech zapamięta każda mądra główka, że zaimek jest zastępcą rzeczownika, przymiotnika, liczebnika lub przysłówka.

Nazwa zaimek pochodzi od słowa *imię* (za *imię*, czyli *zamiast imienia*). *Imieniem* nazywa się w gramatyce każdy wyraz odmieniający się przez przypadki (rzeczownik, przymiotnik, liczebnik i właśnie zaimek).

Zaimek odpowiada na te same pytania, co część mowy, którą zastępuje, np.

- zaimek rzeczowny na pytania: *kto? co?* (jak rzeczownik),
- zaimek przymiotny na pytania: *jaki? czyj? który?* (jak przymiotnik).

Odmienia się przez to samo, co część mowy, którą zastępuje, np.

- zaimek rzeczowny przez liczby i przypadki (jak rzeczownik),
- zaimek przymiotny przez liczby, rodzaje i przypadki (jak przymiotnik),
- zaimek przysłowny nie odmienia się (jak przysłówkę).

Podziały zaimków

I. Ze względu na zastępowaną część mowy:

- 1) **rzeczowne**, np. *kto, co, nikt, nic, ja, ty, oni*;
- 2) **przymiotne**, np. *jaki, czyj, ten, taki, mój, swój, ich; 1)*
- 3) **liczebne**, np. *ile, tyle, wiele, kilka, kilkanaście*;
- 4) **przystawne**, np. *jak, gdzie, tak, tam, wszędzie, nigdzie*.

II. Ze względu na pełnioną funkcję:

- 1) **pytające**: *kto?, co?, jaki?, który?, czyj?, ile?, kiedy?, gdzie?, dokąd?, skąd?, jak?, dlaczego?* itp.;
- 2) **względne**: *kto, co, jaki, który, czyj* itp., czyli te same, co pytające użyte nie w celu utworzenia pytania;
- 3) **nieokreślone**: *ktoś, ktokolwiek, coś, cokolwiek, jakiś, jakikolwiek, któryś*,

którykolwiek, czyjś, czyjkolwiek, jakoś, jakkolwiek itp.;

4) wskazujące: *ten, tamten, ów, ta, tamta, owa, to, tamto, taki, owaki, tu, tam, dotąd, tędy* itp.;

5) **wszeghogniające**: *każdy, wszyscy, wszystko, wszelki, zawsze, wszędzie, zawsząd* itp.;

6) **przeczące**: *żaden, nikt, nic, niczyj, nigdy, nigdzie, donikąd, nijak* itp.;

7) **osobowe**: *ja, ty, on, ona, ono, my, wy, oni, one*;

8) **zwrotne**: *się, siebie, sobie, sobą*;

9) **dzierżawcze**: *mój, twój, jego, jej, nasz, wasz, ich*, a) zwrotno-dzierżawczy: *swój*.

Ja, ty, on, ona, ono to zaimków osobowych grono.

A czy wiesz, koleżanko, i ty, kolego, że zaimki dzierżawcze to mój, twój, jej, jego?

7.1. ODMIANA ZAIMKÓW

Wiemy już, że:

— zaimki przysłowne nie odmieniają się (podobnie jak przysłówki),

— zaimki przymiotne odmieniają się według deklinacji przymiotnikowej.

Odmiana zaimków osobowych

1. pojedyncza		1. mnoga	
M.	<i>ja</i>	<i>ty</i>	<i>my</i> <i>wy</i>
D.	<i>mnie</i>	<i>ciebie</i>	<i>nas</i> <i>was</i>
C.	<i>mnie, mi</i>	<i>tobie, ci</i>	<i>nam</i> <i>wam</i> B. <i>mnie,</i>
	<i>mię</i> <i>ciebie, cię</i>	<i>nas</i>	<i>was</i>
N.	<i>mną</i>	<i>tobą</i>	<i>nami</i> <i>wami</i> Ms. <i>(o)</i>
	<i>mnie</i> <i>(o) tobie</i>	<i>(o) nas</i>	<i>(o) was</i>

Formy skrócone (*mi, mię, ci, cię*) są to tzw. **formy enklityczne**. Form tych używa się tylko w pozycji nie akcentowanej (*Kto ci to dał?*). Formy skrócone nigdy nie występują na początku zdania ani z przyimkami.

liczba pojedyncza

M.	<i>on</i>	<i>ona</i>	<i>ono</i>
D.	<i>jego, go, niego</i>	<i>jej, niej</i>	<i>jego, go, niego</i>
C.	<i>jemu, mu, niemu</i>	<i>jej, niej</i>	<i>jemu, mu, niemu</i>

B. *jego, go, niego* *ją, nią* *je, nie*

N. *nim* *nią* *nim*

Ms. *(o) nim* *(o) niej* *(o) nim*

Również tych form skróconych (*go, mu*) nie używamy w pozycji akcentowanej, na początku zdania i z przyimkami. Z przyimkami łączą się formy rozszerzone z *n-* na początku (*do niego, dzięki niemu, z nim, przy nim, dla niej, ku niej, przed nią, przez nie* itd.).

liczba mnoga

M. *oni* *one*

D. *ich, nich* *ich, nich*

C. *im, nim* *im, nim*

B. *ich, nich* *je, nie*

N. *nimi* *nimi*

Ms. *(o) nich* *(o) nich*

Form rozszerzonych (*nich, nim, nimi, nie*) używamy tylko z przyimkiem (*bez nich, na nich, z nimi, przez nie, w nie*).

Zaimek ja

Zaimki osobowe niewiele się zmieniły od pradawnych czasów. Jedynie zaimek *ja* przeszedł ewolucję. W języku prasłowiańskim brzmiał on *az*, potem *jaz*, obecnie w polskim, ukraińskim, rosyjskim, czeskim, słowackim i w innych językach pokrewnych *ja*. Dziś wśród języków słowiańskich jedynie bułgarski zachował pierwotne *az*.

Zaimki wskazujące *ten, ta, to*

1. pojedyncza		1. mnoga			
męski	żeński	nijaki	m.-osob.	niem.-osob.	
M.	<i>ten</i>	<i>ta</i>	<i>to</i>	<i>ci</i>	<i>te</i>
D.	<i>tego</i>	<i>tej</i>	<i>tego</i>	<i>tych</i>	<i>tych</i>
C.	<i>temu</i>	<i>tej</i>	<i>temu</i>	<i>tym</i>	<i>tym</i>
B.	<i>tego, ten</i>	<i>tę</i>	<i>to</i>	<i>tych</i>	<i>te</i>
N.	<i>tym</i>	<i>tą</i>	<i>tym</i>	<i>tymi</i>	<i>tymi</i>
Ms.	<i>(o) tym</i>	<i>(o) tej</i>	<i>(o) tym</i>	<i>(o) tych</i>	<i>(o) tych</i>

W przeciwieństwie do wszystkich innych odmiennych zaimków i przymiotników biernik rodzaju żeńskiego ma końcówkę -ę (*tę moją najlepszą książkę*).

7.2.ЗАЙМЕННИК

Класифікація займенників за значенням:

1. **Zaimki osobowe:** ja, ty, on, ona, ono, my, wy, oni, one.
2. **Zaimek zwrotny:** się.
3. **Zaimki dzierżawcze:** mój (moja, moje, moi, moje), twój, nasz (nasi, nasze), wasz, jego, jej i swój (swoi, swoje).
4. **Zaimki wskazujące:** ten, ta, to (ci, te), tamten (tamci, tamte), ów (owi, owe).
5. **Zaimki pytające i względne:** kto, co, jaki (jaka, jakie, jacy, jakie), który, czyj.
6. **Zaimki określające:** taki (taka, takie, tacy, takie), każdy (każda, każde - bez liczby mnogiej), wszystek (wszyscy, wszystkie), sam (sama, samo, sami, same), ten sam, taki sam, inny (inni, inne).
7. **Zaimki przeczące:** nikt, nic, niczyj, żaden (żadna, żadne).
8. **Zaimki nieokreślone:** pewien (pewna, pewne, pewni, pewne), niektórzy, niektóre (tylko l.mn.), ktoś, ktokolwiek, któryś, jakiś (jakaś, jakieś, jacyś, jakieś).
9. **Zaimki liczebne:** tyle, ile, wiele, kilka.

Відмінювання особових займенників:

M	ja	ty	on	ono	ona	my	wy	oni	one
D	mie/mie	ciebie/cię	jego/go	jego	jej	nas	was	ich/nich	
C.	mnie/mi	tobie/ci	jemu/mu	jemu	jej	nam	wam	im/nim	
B.	mnie/mię	ciebie/cię	jego/go	je	ją	nas	was	ich	je
N.	mną	tobą	nim	nim	nią	nami	wami	nimi	
Msc.	o mnie	o tobie	o nim	o nim	o niej	o nas	o was	o nich	

Відмінювання займенників прикметникового типу:

Liczba pojedyncza:

M.	ten	ta	to	mój	moja	moje
D.	tego	tej	tego	mojego (mego)	mojej (mej)	mojego (mego)
C.	temu	tej	temu	mojemu (memu)	mojej	mojemu
B.	tego/ten	tę	to	mojego/mój	moją	moje

N.	tym	tą	tym	moim (mym)	moją	moim
Msc.	o tym	o tej	tym	moim (mym)	mojej	moim

Liczba **mnoга:**

M.	ci/te	moi / moje
D.	tych	moich
C.	tym	moim
B.	tych/te	moich/moje
N.	tymi	moimi
Msc.	o tych	o moich

Чоловічо-особові **форми** (у множині) деяких займенників:

Ten - ci, tamten - tamci, ów - owi, mój - moi, twój - twoi, nasz - nasi, wasz - wasi, swój - swoi, czyj - czyj i, taki - tacy, inny - inni, j aki - jacy, który - którzy, ile - ilu, tyle - tylu, wszystek - wszyscy, sam - sami, ten sam - ci sami, taki sam - tacy sami, pewien - pewni, jakiś -jacyś.

Крім форм з повною основою є також і форми енклітичні (короткі): mi, mię, ci, cię, się, go, mu, twego, twym, **twój**, mego, mej, mym.

Відмінювання займенників іменнішкового типу:

M.	ktoś	coś	nikt	nic
D.	kogoś	czegoś	nikogo	niczego
C.	komuś	czemuś	nikomu	niczemu
B.	kogoś	coś	nikogo	nic
N.	kimś	czymś	nikim	niczym
Msc.	o kimś	o czymś	o nikim	o niczym

Відмінювання числівникових займенників tyle, ile, wiele, **kilka:**

M.	ile/ilu	tyle/tylu	wiele/wielu (kilka/kilku)
D.	ilu	tyłu	wielu
C.	łu	tylu	wielu
B.	ile/ilu	tyle/tylu	wiele/wielu
N.	ilu/iloma	tylu/tyloma	wielu/wieloma

Msc. iłu tylu wielu
Якщо ці займенники відносяться до іменників чоловічо-особової роду, то у називному і знахідному відмінках вони мають форми: ilu, tyłu, wielu, kilku (ilu **chłopców** przyszło, widzę tylu mężczyzn).

Відмінювання зворотнього займенника się:

M. -----
D. siebie
C. sobie
B. siebie/się
N. sobą
Msc. o sobie

Вказівні займенники **ten, ta, to** вказують на ближчий предмет, тоді як займенники **tamten, tamta, tamto** та **ów, owa, owo** - на дальший у просторі або часі.

Увага! В польській мові, як правило, особові займенники: ja, ty, on, ona, ono, my, wy не вживаються тоді, коли з особових форм дієслова видно, про кого йдеться в реченні або якщо на них не падає логічний наголос: **tam brata**. Але якщо вживається логічний наголос або при протиставленні, то в реченні слід використовувати форми особових займенників: **to ja mam brata, a nie ty**.

ВПРАВИ

1. Займенники в дужках поставити в правильній формі:

1. Poczekaj na (ja, ona, on). 2. Widziałeś (ona, on) dzisiaj? 3. Myślę często o (ty, on, ona). 4. Bardzo źle (ty) słyszę. 5. Nie rozmawiałem z (ty) już dwa tygodnie! 6. Dlaczego nie możesz iść ze (ja) do kina? 7. Daj (ja, on, ona) ten list. 8. Chciałabym (ty) odwiedzić. 9. Robert siedzi za (ona). 10. Czy ten prezent jest dla (ja). 11. Bez (on, ty)niczego nie załatwię. 12. Skąd (ona, on) znasz?

2. Займенники в дужках поставити в правильній формі:

1. Czekamy już na (wy) pół godziny! 2. Czy pójdziecie z (my, oni, one) na koncert? 3. Mówili o (my, wy, oni, one) w telewizji. 4. Co (oni, one) подарujesz na imieniny? 5. Powiedziano (my, wy, oni, one) o tym wcześniej. 6. Jestem (oni) zafascynowana. 7. Nie

pójdę tam bez (oni).

8. Nie poznałam (wy)! 9. Nie miałam od (one) żadnych wiadomości. 10. Byliśmy tam z (wy) w zeszłym roku. 11. To dzięki (my) policja złapała złodzieja!

3. Займенник który поставити в правильній формі:

1. Mam hobby, o _____ nikt nie słyszał. 2. Książka _____ czytasz, jest moją ulubioną lekturą. 3. Dziewczyna, o _____ Ci opowiadałem, będzie jutro na przyjęciu. 4. Słyszałem to od koleżanki, _____ znajomy pracuje w szpitalu. 5. To są sprawy, o _____ trzeba rozmawiać. 6. Panowie, _____ nie dostali biletów, odeszli zrezygnowani od kasy. 7. Baterie, _____ nie działają należy reklamować. 8. W _____ szufladzie leży otwieracz do konserw? 8. Z _____ peronu odjeżdża pociąg. 9. O _____ godzinie ląduje samolot? 10. W _____ sali mamy egzamin? 11. Z _____ profesorem mamy wykład?

4. Займенники nikt, nic поставити в правильній формі:

1. Oni z (nikt) nie rozmawiali. 2. Po tym pisarzu nie spodziewam się (nic) dobrego. 3. O (nic) nas nie poinformowano. 4. Nigdy (nikt)-nie pożyczam pieniędzy. 5. Ona na (nic) się nie zna. 6. (nikt) tu nie znam. 7. O (nikt) taki nie słyszałem. 8. (nikt) jeszcze o tym nie mówiliśmy. 9. (nic) mu nie proponowałam. 10. Nad (nic) wcześniej nie zastanawiał się tak długo. 11. Z (nikt) jeszcze się tak dobrze nie bawiłam!

5. Займенники ktoś, coś, jakiś поставити в правильній формі: 1. Czy _____ z was mówi po włosku? 2. Czy _____ ci mówiłam o swoich planach? 3. Czy spotkałeś _____ znajomego? 4. Czy o _____ nie zapomnieliśmy? 5. _____ zapomniałam. 6. O _____ takim już słyszałam. 7. Przypominasz mi _____ znajomego. 8. Czy masz _____ długopis. 9. Rozmawiali o _____ filmie. 10. Z _____ powodu nie zadzwonił i nie przyszedł.

6. Займенник swój поставити в правильній формі:

1. Pamiętaj o _____ serniku w lodówce. 2. Dlaczego zostawiłeś _____ psa w samochodzie? 3. Nie rozrzucaj wszędzie _____ rzeczy! 4. Nie

- odpowiadasz za _____ rodzeństwo. 5. Proszę pilnować _____ dzieci!
6. Proszę zabrać _____ dokumenty. 7. Umówiła się ze _____ kolegami.
8. Nie wziął _____ parasola.

8. PRZYŚLÓWEK

Przysłówek jest to nieodmienna część mowy, która wskazuje na sposób, miejsce, czas lub niekiedy stopień nateżenia cechy.

Przysłówek, proszę was, oznacza sposób, miejsce albo czas.

Przysłówek bliżej określa:

- 1) **czasownik** (*ładnie śpiewa, mów głośniej, rano przyjechał*) a) **imiesłów** (*dobrze wychowany, wielce obiecujący*),
- 2) **przymiotnik** (*dość chłodny, trochę ciasny, nieco głośniejszy*),
- 3) **inny przysłówek** (*bardzo dobrze, zbyt dużo, strasznie miło*).

Nazwa przysłówek pochodzi od [stać] przy słowie, czyli przy czasowniku. (Pamiętamy, że dawniej czasownik nazywał się słowem).

Podział i pytania przysłówek

Następujące pytania odnoszą się do:

- 1) **przysłówka sposobu: jak?, w jaki sposób?**
np. (*ciepło, ładnie, po polsku, poprawnie*)
- 2) **przysłówka miejsca: gdzie?, skąd?, dokąd?, którędy?**
np. (*daleko, z dołu, do góry, polami*)
- 3) **przysłówka czasu: kiedy?, jak długo?, odkąd?** np. (*dzisiaj, do jutra, od wczoraj*)
- 4) **przysłówka stopnia i miary: jak bardzo?, ile razy?**
np. (*bardzo, ledwie, trzykrotnie*).

Najważniejsze pytania to oczywiście **jak?, gdzie?, kiedy?**

Niechaj zapamięta każda mądra główka, że jak?, gdzie?, kiedy? - to pytania przysłówka.

Przysłówki odprzymiotnikowe stopniują się podobnie jak przymiotnik:

1) regularnie

— st. równy:	-	blisko	ładnie
— st. wyższy:	-ej	bliź-ej	ładni-ej
— st. najwyższy:	naj- + st. wyższy	naj-bliżej	naj-ładniej

2) nieregularnie (zmiana jednostki leksykalnej)

— st. równy:	<i>dobrze</i>	<i>źle</i>	<i>dużo</i>	<i>mało</i>
— st. wyższy:	<i>lepiej</i>	<i>gorzej</i>	<i>więcej</i>	<i>mniej</i>
— st. najwyższy:	<i>najlepiej</i>	<i>naj-gorzej</i>	<i>naj-więcej</i>	<i>naj-mniej</i>

3) opisowo

— st. równy:	—	<i>gorzko</i>
— st. wyższy:	bardziej	<i>bardziej gorzko</i>
— st. najwyższy:	najbardziej	<i>najbardziej gorzko</i>

8.1. ПРИСЛІВНИК

Прислівник у польській мові утворюється від якісних прикметників за допомогою суфіксів **-e, -o**: *dobry* - *dobrze*, *zły* - *źle*, *biały* - *biało*, *wysoki* - *wysoko*.

Від прикметників, основи яких закінчуються на м'який приголосний або ^тверділий, утворюються прислівники за допомогою суфікса **-o**: *obcy* - *obco*, *tani* - *tanio*, *duży* - *dużo*.

Від прикметників, основи яких закінчуються на твердий при-гłosний, утворюються прислівники за допомогою суфіксів **-o, -e**: *silny* - *silnie*, *dobry* - *dobrze*, *popularny* - *popularnie*, *ciemny* - *ciemno*, *suchy* - *sucho*, *ludowy* - *ludowo*, *bogaty* - *bogato*, *mokry* - *mokro*.

9. PRZYIMEK.

Przyimek jest to wyraz nieodmienny i niesamodzielny, który wskazuje na związki zachodzące między wyrazami samodzielnymi.

Nazwa **przyimek** pochodzi od *[stać] przy imieniu*, czyli przy odmiennej przez przypadki części mowy. Owym *imieniem* jest najczęściej rzeczownik lub zaimek rzeczowny.

Przyimek (niech to zostanie między nami), choć mały jak pchła, rządzi przypadkami.

Wyłącznie to jego ta diabelska sztuczka, że piszesz: o wnuczku, z wnuczkim, ale: dla wnuczka.

Lista najważniejszych przyimków łączących się z

1) dopełniaczem: **bez, blisko, dla, do, dookoła, dookoła, koło, mimo⁸⁾, naokoło, naokół, naprzeciw** (*gdzie? naprzeciw sklepu*), **naprzeciwko, na wprost, na zewnątrz, niedaleko, nie opodal, obok, od (ode), około, oprócz, podczas, podług, pomimo, pośród, prócz, spod (spode), spomiędzy, sponad, spośród, spoza, sprzed, środkiem, śród, u, w ciągu, w czasie, wedle, według, wewnątrz, wobec, wokół, wokół, w pobliżu, w poprzek, wprost, wskutek, wśród, wzdłuż, względem, z (ze) (*skąd? ze mnie, z głowy*), *za (kiedy? za króla Jana)*, **zamiast, znad, zza, z zewnątrz**;**

2) celownikiem: **dzięki, ku, naprzeciw** (*czemu? przeznaczeniu*), **przeciw, przeciwko, wbrew**;

3) biernikiem: **między** (*dokąd? między zarośla*), **na** (*dokąd? na stół*), **nad** (*nade*) (*dokąd? nad rzekę*), **o** (*o co? o podłogę*), **po** (*jak? po uszy*), **pod (pode)** (*dokąd? pod koldrę*), **pomiędzy** (*dokąd? pomiędzy drzewa*), **ponad** (*dokąd? ponad chmury*), **poprzez, poza** (*dokąd? poza plac*), **przed** (*dokąd? przed dworzec*), **przez (przeze), w (we)** (*dokąd? w góry*), **za** (*dokąd? za drzwi*);

4) narzędnikiem: **między** (*gdzie? między zaroślami*), **nad (nade)** (*gdzie? nad rzeką*), **pod (pode)** (*gdzie? pod koldrą*), **pomiędzy** (*gdzie? pomiędzy drzewami*), **ponad** (*gdzie? ponad chmurami*), **poza** (*gdzie? poza placem*), **przed (przede)** (*gdzie? przed dworcem*), **z (ze)** (*z kim? z czym? ze mną, z głową*), **za** (*gdzie? za drzwiami*);

5) miejscownikiem: **na** (*gdzie? na stole*), **o** (*o czym? o podłodze*), **po** (*po czym?*

po uszach), **przy, w (we)** (gdzie? w górach). Uwaga: Żaden z przyimków nie łączy się z mianownikiem ani wołaczem.

Przyimki możemy podzielić na

- 1) **proste**, np. *dla, do, na, o, od, po, przed, przy, w, z, za*;
- 2) **złożone**, np. *poprzez* (po + przez), *spoza* (z + po + za), *sprzed* (z + przed), *znad* (z + nad), *zza* (z + za);
- 3) **rzeczownikowe**, np. *celem, skutkiem, środkiem, względem*;
- 4) **przysłówkowe**, np. *blisko, niedaleko, (nie) opodal, mimo*;
- 5) **wyrażenia przyimkowe**, np. *na podstawie, na rzecz, na wprost, pod względem, przy pomocy, w celu, w czasie, w kierunku, wskutek, w stosunku do, ze strony*.

9.1. ПРИЙМЕННИК

У сучасній польській мові прийменники поділяються за формою на прості (**w, do, na, bez, przed**) і складні (**naprzeciw, ponad, poprzez**). Деякі прийменники мають паралельні форми: **pod/pode, z/ze, w/we, od/ode, spod/spode**. Форми з -e вживаються із займенником 1. особи: *pode mna, ze mnie, ze mna, ode mnie, spode mnie* тощо. Прийменники **w, z** вживаються у розширеному варіанті лише перед словами, які починаються подібною приголосною: *we własnym domu, z własnego domu, ze swoim domem, w swoim domu*. З назвами днів тижня можуть бути варіанти: *w środę ~ we środę*.

Складні прийменники не отримують додаткового -e, навіть якщо це веде до ускладненого промовляння групи: *sprzed wstrzymania, znad chrzcielnicy, spod strzechy (ale spode mnie, sprzede mnie)*,

Прийменники можна класифікувати і за кількістю відмінків, у яких вони використовуються. Лише у **знахідному відмінку** вживаються прийменники: *bez, beze, do, oprócz, od, ode, dla, koło, około, dookoła, obok, według, prócz, u, wśród, spośród, znad, znade, zza, spod, spode, spoza, sprzed, sprzede, z, ze*.

Наприклад: *Włodek je chleb bez masła. Jadę do Zakopanego. Ten ołówek dostałem od kolegi. Mam dla ciebie niespodziankę. Kolo mojego domu jest przystanek tramwajowy. Bluzka ta kosztowała około stu złotych. Dokoło ogrodu jest las. Obok*

mnie siedzi ładna dziewczyna. Według opinii lekarzy, Jan niedługo będzie zdrow. Nie kocham nikogo prócz siebie.

Прийменники, які **вживаються** у двох відмінках:

Прийменники **nad, ponad, pod, przed, między** вживаються у **знахідному та орудному** відмінках. Порівняйте приклади речень, у яких можна поставити питання (dokąd? gdzie?).

1. Nad - Czy jedziecie w tym roku nad morze? Samolot leci nad miastem.
2. Ponad - Balon wzniósł się ponad pola. Helikopter przeleciał ponad ogrodami.
3. Pod - Górnicy zjeżdżają do pracy pod ziemię. Górnicy pracują pod ziemią.
4. Przed - Przed dom Karola zajechała wczoraj limuzyna. Przed biblioteką znajduje się piękny skwer.
5. Między - Wejdz między drzewa. Między drzewami mignęło światło.

Прийменники **na, o, po, w (we)** вживаються у **знахідному та місцевому** відмінках. Порівняйте приклади речень, у яких можна поставити питання (dokąd? o co? kiedy? po co? w jakim kierunku? gdzie?)

1. Na - Czy pójdziecie z nami na spacer? Wczoraj byłam na doskonałym przedstawieniu w teatrze.
2. O - Walczymy o trwałą pokój. Wychodzę z domu o godzinie szóstej.
3. Po - Czy Janek wyszedł po gazetę do kiosku? Chciałbym się przejść po Starym Mieście.
4. W (We) - Kapelusze upadł mi w błoto. Mój przyjaciel pracuje w teatrze.

ПРИЙМЕННИК za

Прийменник **za** вживається у трьох відмінках: **родовому, орудному та знахідному**. Порівняйте деякі із значень прийменника **za** у наступних реченнях.

1. Kiedy? - Za mojej młodości było lepiej.
2. Gdzie? - Usiądźcie za stołem.
3. Dokąd? - Słońce ukryło się za chmurę., On szybko spojrzął za siebie.

ВПРАВИ

1. У наступних реченнях вставити слова відповідно в **однині чи множині** давального відмінку:

1. Wracaj do (dom).
2. Nie można iść po zakupy bez (pieniądze).
3. Dla (kto) kupiłeś ten upominek?
4. Dowiedziałem się od (Jurek), że jutro wyjeżdża na urlop.
5. Koło (park) jest przystanek autobusowy i tramwajowy.
6. Zapłaciłam za tę suknię około (tysiąc).
7. Wśród (moi znajomi) jest wielu lekarzy.
8. Według (najnowsze opinie) uczonych planeta Mars jest może zamieszkała przez istoty żywe.

2. У наступних реченнях поставити іменнику знахідному відмінку (відповідь на питання - докąd?,)

1. Po obiedzie idę na spacer nad (rzeka).
2. Karetka pogotowia podjechała pod (szpital).
3. Jan miał ochotę zapaść się ze wstydu pod (ziemia).
4. By zdobyć doświadczenie życiowe trzeba iść między (ludzie).
5. Wiatr porwał nam gazetę, która poleciała ponad (drzewa).
6. Padał deszcz, trzeba więc było wrócić pod (dach).

3. У наступних реченнях поставити іменник в орудному відмінку (відповідь на питання - gdzie?,).

1. Odrzutowiec zawarczał nam nad (głowy).
2. Ktoś rozpałił ognisko pod (las).
3. Czyj to pies stoi tam pode (drzwi).
4. Ptak ukrył się między (gałęzie).
5. Gospodarz powitał miłych gości przed (dom).
6. Ponad (ogród) przeleciało stado gołębi.

10. SPÓJNIK

Spójnik jest to wyraz nieodmienny i niesamodzielny, który łączy zdania lub wyrazy, nie wpływając na ich końcówki.

Niechaj nikt za to spójnika nie laja, że sam nic nie znaczy, lecz tylko spaja.

Spójnik a przyimek

Niektórym uczniom nastręcza trudności rozróżnianie spójnika od przyimka. Przeto zapamiętajmy:

— **od przyimka zależy przypadek rzeczownika**, np. *ojciec z synem /N./, ojciec o synu /Ms./, ojciec dla syna /D./* (gdy zmienia się przyimek, zmienia się też przypadek następującego po nim wyrazu);

— **od spójnika nie zależy przypadek rzeczownika**, np. *ojcu i synowi, ojcu albo synowi, ani ojcu, ani synowi* (choć zmienia się spójnik, nie zmieniają się końcówki następującego po nim wyrazu).

1) czasu: *gdy, podczas gdy, skoro, dopóki*

2) przyczyny: *bo, bowiem, albowiem, ponieważ, gdyż*

3) celu: *aby, by, żeby, ażeby, iżby*

4) warunku: *jeśli, jeżeli, jeśliby, jeżeliby, gdyby*

5) przyzwolenia: *choć, choćby, chociaż, chociażby*

6) dopełniająca: *że, iż*

Uwaga: W roli spójnika podrzędnego może wystąpić też zaimek, np. *jak, kiedy, gdzie, który, ile*.

Spójniki podwojone

Oprócz wyżej wymienionych spójników pojedynczych, używane są również w pewnych utartych zespołach tzw. spójniki podwojone, np.

zarówno..., jak...

nie tylko..., lecz...

dlatego..., że...

o ile... , o tyle...

10.1. СПОЛУЧНИК

Сполучники і сполучні слова польської мови (подібно як і в інших слов'янських мовах) діляться на:

1. сурядні - *i, a, oraz, a także, ale, zaś, lub, bądź, albo, czy, zatem, więc, to jest, to znaczy, mianowicie, ani, ni* etc.

2. підрядні - *że, iż, dlatego, ponieważ, po to, aby, by, bo, gdzie, kiedy* etc.

Використання польських сполучників залежить від стилю тексту.

Книжковим сполучникам **lub, lecz, iż, natomiast, oraz, ponieważ, zatem, bądź** відповідають у поточному мовленні сполучники **albo, ale, że, zaś (=za to), i, bo, więc, czy**. Застосування сполучників **jako że, tudzież, atoli, wszelako, ni, tedy** надає висловлюванню архаїзований, піднесений або ж жартівливий характер.

Польська мова має т.зв. **корелятивні сполучники**. В літературній мові вони мають постійну структуру, яка жодним чином не може бути змінена:

- *nie tylko..., lecz także..* (вживання *nie tylko..., ale i...* вважається помилковим),

- *dlatego..., że...* (помилковим є *- dlatego..., bo...*), *-o ile..., otyłe...* (помилковим є *-o ile..., to...*),

- *zarówno..., jak i...* (помилковим є *- zarówno..., i..., a także tak..., jaki...*).

Існують вирази, які виконують роль прийменників, хоча формально є ідентичні з іншими частинами мови:

- іменники: *śladem, względem, celem, kosztem, skutkiem, wzorem*,

- прийменникові сполучення: *na podstawie, w celu, na wypadek, z powodu, za pomocą, przy pomocy, za pomocą, za sprawą, na skutek, na rzecz, pod kątem, pod względem, pod groźbą, w obliczu, w następstwie, w wyniku, w razie, w myśl, w rezultacie, w związku z, ze względu na*,

- прислівники: *blisko, dookoła, mimo, niedaleko, obok, wokół*.

11. PARTYKUŁA

Partykuła jest to nieodmienna część mowy, która modyfikuje (czyli zmienia) lub wzmacnia znaczenie innego wyrazu.

Назва partykuła походить од латинського wyrazu *particula* ('cząsteczka') ze względu на szczątkowy charakter dawnych wyrazów, np. *bodaj* походить од *Bóg daj, niech* — од давнього trybu rozkazującego *niechaj* (to samo co dzisiejsze 'pozwól').

Podział partykuł

Partykuły dzielą się na:

1) modyfikujące

a) **pytające** *czy, -li* (*Znaszli ten kraj?*)

b) **twierdzące** *tak, wszak, zaiste, no* (gwar., *Chcesz jeść? No*)

c) **przeczące** *nie*

d) **przypuszczające** *by, bym, byś, byśmy, byście*

e) **rozkazujące** *niech, niechaj, oby, bodaj* (*Bodaj cię gęś kopnęła!*)

f) **osłabiające** *chyba, może, bodaj* (*Stało się to bodaj dwa dni temu*) g)

ograniczające *tylko, jedynie, jeno, choć* (*Dalbyś choć grosik,*

choćby, przynajmniej

) **nieokreślone** *bądź* (*co bądź*), *byle* (*byle jak*), *lada* (*lada chwila*), *-kolwiek* (*czykolwiek*), *-ś* (*czyjś*)

2) **wzmacniające** *-że* (przed spółgłoską, np. *chodźże*), *-i* (przed samogłoską, np. *ileż*), *to* (*czemu to nie pracujesz?*), *no* (*sluchaj no!*), *ci* (*a to ci dopiero historia!*).

-LI, CZY, NO, -ŻE, NIECH, BY, NIE liczył, **to** być **MOŻE** ktoś **BY** się z nim policzył.

11.1. ЧАСТКА

Частки - це слова, які дозволяють модифікувати значення слова, висловлювання.

Наприклад: *że, to, no, oby, nie*. У загальних питаннях використовується частка

czy (Czy to jest Tomek? - To jest Tomek).

В усному мовленні часто вживається частка *-že* (вона пишеться разом з попереднім словом). Після голосної вона має форму *-ž*. Займенники *кто, со, кого, czego, поєднуючись із же* мають форму **któż, cóż, kogóż, czegóż**. Замість частки *že* можна вжити частку **po** або займенник-частку **to**. *Наприклад*: *daj po noża = dajże noża; weźże to; czemu to milczycie = czemuż milczycie; ileż ludzi!; któż to wie; ależ cię kocham! tegoż dnia.*

Польська мова має заперечну частку **nie**, яка може поєднуватися з усіма відмінюваними частинами мови. Польській, як і іншим слов'янським мовам, притаманне подвійне заперечення: *Czy jesteś głodny? - Nie, nie jestem.*

12. WYKRZYKNIK

Wykrzyknik jest to nieodmienna część mowy, która wyraża uczucia lub wole mówiącego bądź też naśladuje naturalne dźwięki. Uwaga: Wykrzyknikiem nazywa się również znak interpunkcyjny „!” (inaczej: znak wykrzyknienia) używany po okrzykach, zawołaniach, rozkazach itp.

Podział wykrzykników

Wykrzykniki możemy podzielić na:

1) wyrażające uczucia

a) pożądane (np. radość, zadowolenie): *a! cha, cha! chi, chi! ha, ha! hi, hi! hej! hejże! hola! hura!*

b) niepożądane (np. ból, rozpacz, smutek): *aaa, ach, aj, au, o, och, ojej, ojejku, olaboga*

c) neutralne (np. zdziwienie): *hmm, hę, ej, ooo, uff, o, la, la, o rety*

2) wyrażające wolę

a) powitania: *cześć! serwus! halo! się ma!*

b) „rozmowy” ze zwierzętami (nawoływanie, straszenie, kierowanie zwierzętami itp.): *cip, cip! a sio! wio! wista! prr! won!*

3) dźwiękonaśladowcze: *bach, bęc, bim,bam, brzdęk, buch, bum, bzzz, cap, chap, chaps, chlap, chlast, chlust, ćwir, ćwir, frr, gę, gę, gul, gul, hau, hau, hop, hyc, kap, kap, ko, ko, kukuryku, kwa, kwa, lu, pff, pi,pi, sss, stuk-puk, szur,szur, tfit, tik-tak, trrr, tra,ta,ta, trach wit, wit, wrrr*

4) apele: *Ratunku! Na pomoc! Pomocy! Gwałtu! Stop!*

OLABOGA! GWALTU! RETY! (TFU, tak było niestety) CHA, CHA! HI, HI! ACH!

OCH! Jadł kapustę, a czuć od niego groch!

Po wykrzykniku jako części mowy stawiamy najczęściej wykrzyknik (znak wykrzyknienia) lub przecinek. Przy wykrzyknikach oznaczających zdziwienie całkiem nierzadko spotyka się znak zapytania.

Wykrzyknik jest samodzielną częścią mowy. W zdaniu bywa nawet w funkcji orzeczenia, np. *Podeszła do psa, a on chap ją za nogę.*

Wykorzystana literatura (використана література)

1. Bartnicka, B. Gramatyka języka polskiego dla cudzoziemców / B. Bartnicka, H. Satkiewicz. – Warszawa, 1990. – 278 s.
2. Frączek, A. Szalony szczypiorek i inne wierszyki szczypiące w jęzorek / A. Frączek. – Warszawa: Agencja Wydawnicza, 2007. – 40 s.
3. Karczmarczyk, B. Wymowa polska z ćwiczeniami / B.Karczmarczyk. – Lublin: Wydawnictwo Polonia, 1987. – 144 s.
4. Konopka, B. Podręcznik języka polskiego dla środowisk rosyjskojęzycznych / B. Konopka. – Warszawa: Efekt, 1999. – 242 s.
5. Kucharczuk, J. Zaczynam mówić po polsku / J. Kucharczuk. – Łódź: WING, 1999. – 214 s.
6. Lechowicz, J. Ćwiczenia gramatyczne nie tylko dla cudzoziemców / J. Lechowicz, J. Podsiadły. – Łódź: WING, 2001. – 231 s.
7. Lubaś, B. Podręczny słownik poprawnej wymowy polskiej / B. Lubaś, S. Urbańczyk. – Kraków: Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, 1990. – 213 s.
8. Pisarkowa, K. Wyliczanki polskie / K.Pisarkowa. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: Ossolineum, 1988. – 133 s.
9. Puzik, J. Przygody z gramatyką / J. Puzik. – Kraków: Universitas, 2003. – 462 s.
10. Sachajska, E. Uczymy się polskiego / E.Sachajska. – Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1992. – 150 s.

ИБ ИИУС

794083